บทที่ 2

ระบบกฎหมายและหลักทั่วไปของการตีความกฎหมายและสัญญา

วิวัฒนาการของระบบกฎหมาย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จำเป็นต้องศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common law) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil law) เนื่องจากประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common law) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil law) ซึ่งทั้งสองระบบมีการใช้การตีความกฎหมายที่แตกต่างกัน อิทธิพลจากระบบกฎหมายทั้งสองทำให้มีความเข้าใจสับสนในการใช้การตีความกฎหมายของประเทศไทย จึงต้องศึกษาถึงความแตกต่างของการตีความในระบบกฎหมายทั้งสองที่ประเทศไทยได้รับอิทธิพลมา จะได้ทราบว่าในระบบกฎหมายของไทยนั้นใช้หลักการตีความกฎหมายอย่างใด

1. ประวัติความเป็นมาของระบบกฎหมายของไทย

ในการร่างประมวลกฎหมายนั้น ไทยเรานำกฎหมายของเหล่าประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System) เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศส สวิส ญี่ปุ่น เยอรมัน มาใช้เป็นแบบในการจัดทำประมวลกฎหมาย และก็น่าสนใจไม่น้อยที่การร่างกฎหมายไทยครั้งนี้ใช้ภาษาอังกฤษในการร่างอยู่ด้วย และนำมาถอดเป็นภาษาไทยทีหลัง[1] สาเหตุที่ประเทศไทยเลือกใช้ระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมาย (The Civil Law System) ก็เพราะว่าเมื่อครั้งที่ไทยจะเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายนี้ได้เกิดปัญหาขึ้นว่า จะเลือกใช้ระบบกฎหมายของประเทศใดเป็นหลักในการชำระกฎหมายไทย ระหว่างระบบกฎหมายอังกฤษ (The Common Law System) และระบบกฎหมายของ

---

[1] ร.แลงกาต์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 1 พิมพ์ครั้งที่ 1 (พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพาณิชย์, 2526), หน้า 19.

ประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย (The Civil Law System) ในชั้นแรกคณะกรรมการชำระร่างประมวลกฎหมายก็ใคร่ที่จะนำเอาระบบกฎหมายอังกฤษมาเป็นหลักในการเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายไทย เพราะนักกฎหมายไทยและผู้พิพากษาไทยมีความคุ้นเคยกับระบบกฎหมายอังกฤษ ทั้งนี้เนื่องจากศาลไทยได้ใช้กฎหมายอังกฤษอยู่หลายลักษณะ อีกประการหนึ่งนักกฎหมายชั้นนำต่างก็ได้รับการศึกษามาจากประเทศอังกฤษทั้งสิ้น แต่หลังจากได้พิจารณาถี่ถ้วนแล้ว คณะกรรมการจึงลงความเห็นว่า ระบบกฎหมายอังกฤษเหมาะสมกับชาวอังกฤษมากกว่าประเทศอื่น เพราะกฎหมายอังกฤษเป็นกฎหมายที่ใช้ขนบธรรมเนียมและคำพิพากษาของศาลเป็นหลัก ตัวบทกฎหมายก็มิได้รวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ยากลำบากแก่การศึกษา ส่วนระบบกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย มีกฎหมายโรมันเป็นหลัก และแบ่งหมวดหมู่กฎหมายอย่างมีระเบียบ เข้าใจง่าย เหมาะสมกับประเทศไทยซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนา[2] ระบบกฎหมายของประเทศไทยจึงถูกเลือกให้ใช้ระบบกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย (The Civil law System) แต่จะมีอิทธิพลของระบบกฎหมายจารีตประเพณี (The Common Law System) ผสมอยู่บ้างในทางปฏิบัติ ในทางวิธีพิจารณาความของประเทศไทยจึงจัดได้ว่ารับอิทธิพลในการใช้ระบบกฎหมายทั้งสองระบบกล่าวคือทั้งระบบกฎหมายแบบใช้ประมวลกฎหมาย (The Civil Law System) และระบบกฎหมายจารีตประเพณี (The Common Law System) ต่างมีอิทธิพลต่อระบบกฎหมายไทย

2. ประวัติความเป็นมาของระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System)

ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) เป็นระบบกฎหมายที่มีรากเง่าต้นกำเนิดมาจากประเทศอังกฤษ ซึ่งในอดีตประเทศอังกฤษไม่มีการบัญญัติกฎหมายบังคับแก่พลเมืองทั้งหมดใช้ในแนวทางเดียวกัน ซึ่งจารีตประเพณีของแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกัน ทำให้ระบบการตัดสินคดีตามจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นย่อมแตกต่างกันออกไปด้วย ก่อให้เกิดศาลต่าง ๆ ขึ้นมากมายซึ่งต่างก็อ้างถึงอำนาจของตน ประเทศอังกฤษจึงขาดความเป็นเอกภาพทางกฎหมาย

---

[2] รายงานผลการวิจัย วิวัฒนาการของกฎหมายไทยในรอบ 200 ปี : ภาคทั่วไป, ธันวาคม 2525, เงินอุดหนุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 25.

กฎหมายไม่เป็นระบบเดียวกันทั้งที่อยู่ในประเทศเดียวกันแต่กลับใช้กฎหมายแตกต่างกันออกไปไม่เป็นระบบเดียวกัน เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพทางกฎหมายให้สามารถใช้ได้ทั่วราชอาณาจักรเหมือนกัน จึงเกิดคอมมอน ลอว์ (Common Law) ขึ้น คำว่า "คอมมอนลอว์" (Common Law) มาจากคำในภาษาฝรั่งเศสโบราณว่า Comune Ley ซึ่งหมายถึง กฎหมายที่ใช้เป็นหลักสามัญร่วมกันทั่วพระราชอาณาจักร (Law Common to all England) คำสำคัญในที่นี้คือคำว่า "สามัญร่วมกัน" (Common) เพราะคอมมอนลอว์เกิดขึ้นก็เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพทางกฎหมาย ให้เกิดขึ้นทั่วพระราชอาณาจักรโดยเลิกระบบการตัดสินคดีตามจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น ซึ่งมีอยู่หลายท้องถิ่นกระจัดกระจายกันไปทั่วประเทศขนาดที่เปรียบเปรยกันว่า ชั่วขี่ม้าข้ามทุ่งนาสักวันหนึ่งก็ต้องผ่านการใช้จารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นเป็นสิบ ๆ อย่างและไม่ตรงกันสักอย่าง"[3] จึงมีการจัดตั้งศาลหลวงขึ้น (The King's Court) รวมอำนาจการพิจารณาคดีมาอยู่ที่ศาลนี้ ไม่ว่าคดีนั้นจะเกิดที่ท้องถิ่นใดก็ตามมีการพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุน (Jury) มีกฎเกณฑ์ที่ศาลสร้างขึ้นโดยเห็นว่าเป็นการยุติธรรมแก่คดีนั้น (Judge made Law) สร้างบรรทัดฐานของกฎหมายเมื่อเกิดข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันขึ้นศาลก็สามารถพิจารณาตัดสินคดีได้ตามหลักแบบอย่าง (Precedent) ตามที่ศาลในคดีก่อนได้ตัดสินไว้เป็นบรรทัดฐาน นอกจากนั้นในอังกฤษยังรวมเอา Equity ซึ่งเกิดขึ้นภายหลัง Common Law เข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) โดยไม่แยกศาลพิจารณาดังเช่นในสมัยก่อน และในภายหลังประเทศอังกฤษมีการจัดทำกฎหมายลายลักษณ์อักษร โดยที่รัฐสภาเป็นผู้ออกกฎหมายลายลักษณ์อักษรขึ้นด้วย ดังนั้นระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) จึงมีกฎหมายคอมมอนลอว์ อิควิตี้ และกฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นกฎหมายที่ศาลอังกฤษจะนำมาใช้พิจารณาตัดสินคดีในปัจจุบัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

[3] วิษณุ เครืองาม , การศึกษากฎหมายในเชิงประวัติศาสตร์และเชิงเปรียบเทียบ, เอกสารการสอนชุดวิชา ระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ หน่วยที่ 1-7 พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิคตอรี่เพาเวอร์พอยท์ จำกัด ,2528) , หน้า 49.

3. ประวัติความเป็นมาของระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System)

ระบบกฎหมายที่ใช้ในภาคพื้นทวีปยุโรป (Continent of Europe) มีวิวัฒนาการมาจากกฎหมายโรมัน คำว่า Civil Law มาจากคำลาติน คือ "Jus civile" "Jus civile" นี้ใช้แก่คนพื้นเมืองโรมัน (civies) ซึ่งได้รับเอกสิทธิ์ที่จะอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายนี้ ส่วนบุคคลอื่นนั้น ต้องอยู่ภายใต้อีกกฎหมายหนึ่ง เรียกว่า กฎหมายของโลกคือ "Jus gentium"[4] กฎหมายโรมันแบ่งเป็นส่วนที่ใช้กับคนพื้นเมืองของตนกับส่วนที่ใช้กับคนอื่นที่ไม่ใช่พลเมืองของตน ระบบประมวลกฎหมายจัดกฎหมายในรูปของการประมวลกฎหมาย โดยทำเป็นลายลักษณ์อักษร รวบรวมบทบัญญัติกฎหมายเข้าไว้ด้วยกัน จัดแบ่งหมวดหมู่ ให้มีข้อความท้าวถึงกันและกัน วางหลักเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมาย โดยพยายามให้สามารถครอบคลุมทุกปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ มีการแยกประเภทกฎหมายออกเป็นกฎหมายมหาชน และกฎหมายเอกชน มีที่มาจากกฎหมายที่ได้ขีดเขียนไว้เป็น ลายลักษณ์อักษร การใช้กฎหมายจะพิจารณาตัวบทกฎหมายที่บัญญัติขึ้นไว้แล้วนำมาปรับกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเป็นเรื่อง ๆ ไป ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายนี้ ได้แก่ ฝรั่งเศส เบลเยี่ยม สวิตเซอร์แลนด์ เยอรมัน สเปน เนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก ปอร์ตุเกส ญี่ปุ่น จีน ไทย

4. ความแตกต่างของระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System)[5]

ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law system) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System) มีความแตกต่างกันในประเด็นต่อไปนี้

1) ที่มาของกฎหมาย (Source of Law) ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System) จะบัญญัติกฎหมายในรูปของประมวลกฎหมาย (Code) ฉะนั้นคำพิพากษาของศาลยุติธรรมส่วนมาก จึงเป็นแต่เพียงการตีความในตัวบทของประมวลกฎหมายหรือตัวบทของพระราชบัญญัติเท่านั้น คำพิพากษาของศาลยุติธรรมจึงไม่ใช่ที่มาของกฎหมาย จึงต่างกับระบบกฎหมายจารีตประเพณี

---

[4] หยุด แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นกฎหมายทั่วไป (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2512) , หน้า 9.

[5] เรื่องเดียวกัน, หน้า 6-10.

(Common Law System) ที่คำพิพากษาของศาลย่อมถือเป็นบันทัดฐานของศาลต่อ ๆ มา ซึ่งจะพิพากษาคดีที่มีประเด็นอย่างเดียวกัน โดยนัยนี้คำพิพากษาจึงเป็น "ที่มา" (Source) ของกฎหมาย

2) วิธีพิจารณาของศาลและพิพากษาอรรถคดี วิธีพิจารณาของศาลระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) พิจารณาโดยเห็นว่า คำพิพากษาฉบับก่อน ๆ ย่อมเป็นแบบอย่างของคำพิพากษาต่อ ๆ มา เป็นการวินิจฉัยเรื่องราวข้อเท็จจริงที่มาสู่ศาลแล้ว ผู้พิพากษาได้กำหนดหลักเกณฑ์ขึ้นเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินคดี มีการสร้างบรรทัดฐานของกฎหมายขึ้นก่อน (Judge made law) แล้วจึงใช้ตามแบบอย่างในศาลต่อมาภายหลัง ซึ่งจะแตกต่างกับวิธีพิจารณาของศาลระบบประมวลกฎหมายการจะพิจารณาตัวบทกฎหมายที่บัญญัติขึ้นไว้แล้วนำมาปรับกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเป็นเรื่อง ๆ ไป กล่าวคือ เอาบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปมาใช้ปรับกับคดีเฉพาะเรื่องเป็นคดี ๆ ไป

3) การจำแนกประเภทกฎหมาย ระบบประมวลกฎหมายได้แยกประเภทกฎหมายมหาชน และกฎหมายเอกชนออกจากกัน มีการแยกเขตอำนาจศาลในการพิจารณาคดีสำหรับกฎหมายบางประเภท เช่น คดีภาษีอากรจึงฟ้องที่ศาลภาษีอากร คดีที่เกี่ยวกับฝ่ายปกครองต้องนำไปฟ้องร้องกันที่ศาลปกครอง คดีอื่นที่ไม่ใช่คดีที่มีศาลพิเศษจะขึ้นศาลยุติธรรม แต่ในระบบกฎหมายจารีตประเพณีไม่ได้มีการแยกประเภทกฎหมายว่าเป็นกฎหมายมหาชน หรือกฎหมายเอกชน คดีต่าง ๆ ต้องฟ้องต่อศาลยุติธรรมทั้งสิ้น

4) แนวความคิดของกฎหมาย (Concept) ทั้งสองระบบมีแนวความคิดของกฎหมายที่แตกต่างกัน ความคิดในกฎหมายภาคพื้นยุโรป ถือเอาหลักเกณฑ์เป็นใหญ่ ศาลมีหน้าที่เพียงใช้กฎหมายที่มีอยู่ แต่ความคิดของกฎหมายแองโกลแซกซอน ถือเอาผลในการพิพากษาคดีเป็นใหญ่ กล่าวคือ ในประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System) มีแนวความคิดที่ยึดถือตัวบทกฎหมายเป็นหลัก ศาลทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ใช้กฎหมายเท่านั้น และคำพิพากษาของศาลก็เป็นการใช้กฎหมายโดยปรับบทกฎหมายกับข้อเท็จจริงเข้าด้วยกัน ซึ่งแตกต่างจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) ที่มีแนวความคิดยึดถือเอาผลของคำพิพากษาเป็นใหญ่ ศาลจึงเป็นผู้มีอำนาจมากที่สุดสำหรับระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System)

5) การศึกษากฎหมาย ระบบกฎหมายจารีตประเพณีถือว่าศาลยุติธรรมมีความสำคัญยิ่งยวด และคำพิพากษาได้รับความเคารพนับถือเสมอเหมือนกฎหมาย นักศึกษาแองโกลแซกซอนจึงรู้จักชื่อผู้พิพากษาที่สำคัญ ๆ ซึ่งวางหลักเกณฑ์ที่เป็นที่เคารพนับถือในคำพิพากษา การ

ศึกษากฎหมายจะศึกษาจากคำพิพากษาคดีต่าง ๆ ที่ศาลได้ตัดสินไว้เป็นบรรทัดฐาน ดังนั้น ตำรากฎหมายที่ใช้ ผู้สอนและผู้แต่งตำราจะทำการวิเคราะห์แยกแยะหลักเกณฑ์ต่าง ๆ จากคำพิพากษาของศาล ซึ่งต่างจากระบบประมวลกฎหมายที่ "ความสำคัญอยู่ที่ตัวบท" ดังนั้นระบบประมวลกฎหมายการศึกษาจะศึกษาจากหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่มีผู้เขียนตำราอธิบายไว้

6) กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) คือ กฎหมายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เกิดจากจารีตประเพณี และคำพิพากษาของศาลเป็นพื้น และมีลักษณะเป็นกฎหมายทั่วไปของประเทศ ส่วนพระราชบัญญัติที่รัฐสภาออกมาเป็นฉบับ ๆ ไปนั้น มีลักษณะเป็นกฎหมายเฉพาะเรื่อง และถือว่าเป็นข้อยกเว้นของหลักกฎหมายทั่วไป ดังนั้นการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรของระบบกฎหมายจารีตประเพณี จะเป็นการตีความอย่างแคบเนื่องจากระบบกฎหมายจารีตประเพณีศาลต้องการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ออกโดยรัฐสภา โดยถือว่ากฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นบทบัญญัติกฎหมายเฉพาะ ส่วน Common Law เป็นบทกฎหมายทั่วไป จึงต่างกับในการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรของระบบประมวลกฎหมาย การตีความจะเป็นการตีความอย่างกว้างเพราะประมวลกฎหมายได้ออกมานานแล้วต้องปรับใช้กับข้อเท็จจริงในอนาคตขึ้นได้ ดังนั้นจึงต้องตีความอย่างกว้างเพื่อปรับใช้ได้กับทุกยุคทุกสมัย

7. การใช้ตัวบทกฎหมายของผู้พิพากษาตามระบบ Common Law ต่างกับผู้พิพากษาตามระบบ Civil Law เพราะผู้พิพากษาตามระบบ Civil Law จำกัดตนเองว่าเป็นเพียงผู้ใช้กฎหมายที่ออกโดยรัฐสภาเท่านั้น ฉะนั้นในกรณีที่ถ้อยคำเป็นที่สงสัย ศาลจึงพยายามตีความให้ตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งอาจเป็นการตีความโดยจำกัดความ (Restrictive Interpretation) หรืออาจเป็นการตีความโดยขยายความ (Extensive Interpretation) ก็ได้

หลักการตีความกฎหมายของระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System)

เมื่อระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System) มีความแตกต่างกันดังได้กล่าวแล้วในเบื้องต้น ทำให้การตีความกฎหมายของทั้งสองระบบมีความแตกต่างกัน ในที่นี้จะศึกษาการตีความระหว่างประเทศอังกฤษซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบจารีตประเพณี (Common Law System) และประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System) เพื่อพิจารณาถึงความแตกต่างในการตีความ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กฎหมายในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System)

1. **การตีความกฎหมายของอังกฤษ**[6]

การตีความกฎหมายของอังกฤษมี 3 ประการด้วยกัน กล่าวคือ

1) **หลักการตีความตามตัวอักษร** (Literal Rule)

ในกรณีที่ความหมายตามตัวอักษรแห่งถ้อยคำ มีเพียงความหมายเดียวศาลจะใช้หลักการตีความตามตัวอักษรมาใช้ในการตีความ โดยมีข้อสันนิษฐานว่า รัฐสภามุ่งประสงค์จะใช้ถ้อยคำให้มีความหมายธรรมดาของถ้อยคำนั้น (Parliament intends the ordinary and natural meaning of words it employs) กล่าวคือ เป็นการพิจารณาค้นหาความหมายจากความหมายธรรมดาแห่งถ้อยคำที่ใช้ในกฎหมายนั้นเอง หลักการตีความตามตัวอักษรนี้จะไม่ใช้กับกรณีที่ความหมายธรรมดาแห่งถ้อยคำที่ใช้ในตัวบทกฎหมายลายลักษณ์อักษรนั้นมีมากกว่าหนึ่งความหมาย

2) **หลักการตีความโดยเล็งผลเลิศ** (Golden Rule)

ในกรณีที่กฎหมายลายลักษณ์อักษรนั้นอาจแปลความหมายได้เป็นสองนัยหรือมากกว่านั้น ศาลย่อมจะตีความไปในทางที่มีความหมายอันสมควร และมิใช่ไปในทางที่ไม่ควรจะเป็น หรือบังเกิดผลประหลาด (a manifest absurdity)

3) **หลักการตีความโดยอาศัยเหตุที่มีการแก้ไขข้อบกพร่องที่มีอยู่ก่อนออกกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับนั้นเป็นเครื่องมือช่วยตีความ** (Mischief Rule)

ในกรณีที่มีข้อบกพร่องอยู่ก่อนแล้วในกฎหมาย และต่อมามีกฎหมายลายลักษณ์อักษรมาแก้ไข ศาลย่อมจะตีความกฎหมายใหม่ไปในทางที่จะแก้ไขข้อบกพร่องที่มีอยู่ก่อนออกกฎหมายใหม่นั้น

---

[6] ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, การตีความกฎหมาย พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2523), หน้า 7-11.

นอกจากหลักการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรทั้งสามประการดังกล่าวข้างต้นนั้น กฎหมายจารีตประเพณียังมีหลักทั่วไปที่ใช้ในการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรอีก เช่น การตีความตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการตีความกฎหมาย (The Interpretation Act, 930) ข้อสันนิษฐานของกฎหมายในการตีความ (presumptions in construction) เป็นต้น

2. การตีความกฎหมายฝรั่งเศส

หลักการตีความกฎหมายฝรั่งเศสไม่ได้บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรอยู่ในประมวลกฎหมายฝรั่งเศสดังเช่นกฎหมายไทย (ดูมาตรา 4 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) ทั้งนี้หาใช่เป็นเรื่องหลงลืมไม่ ในต้นร่างแห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสก็ได้กล่าวถึงหลักการตีความไว้ แต่เขามีความเห็นกันว่า หลักนี้เป็นหลักวิชากฎหมายโดยแท้ซึ่งจำเป็นจะต้องศึกษาเอา ผู้ทรงอำนาจนิติบัญญัติไม่จำเป็นจะต้องกล่าวไว้เป็นตัวบท จึงได้คัดหลักการตีความนี้ออกจากต้นร่าง ดังนี้การค้นหาหลักการตีความตามกฎหมายฝรั่งเศสจึงพบได้แต่ในตำราของนักกฎหมายเท่านั้น และต่างก็แสดงตามความคิดเห็นของตน[7] การตีความกฎหมายของฝรั่งเศสแบ่งออกเป็น 4 ประเภท[8] คือ

1) **การตีความตามหลักไวยากรณ์หรือตามตัวอักษร** (grammatical interpretation)

การตีความตามตัวอักษรที่ปรากฏในตัวบทกฎหมาย ถ้อยคำที่ใช้ในตัวบทมีความหมายตามธรรมดาของถ้อยคำนั้น ๆ เอง โดยมิต้องใฝ่หาเจตนารมณ์ของผู้บัญญัติกฎหมายหรือพิจารณาตามความเป็นธรรมในด้านสังคมก็ดี ในด้านศีลธรรมก็ดี (social and moral justification) เมื่อตีความตามตัวอักษรได้ก็ไม่ต้องพิจารณาหลักการตีความประเภทอื่นอีก ถ้าการตีความตามหลักนี้ไม่ได้ผล เช่น ปรับกฎหมายกับข้อเท็จจริงแห่งคดีให้เข้ากันไม่ได้ การตีความตามตัวอักษรนั้นตีความได้เป็นสองนัย เป็นต้น จึงจะพิจารณาหลักการตีความประเภทอื่นมาใช้ในการตีความกฎหมายนั้น

---

[7] จี๊ด เศรษฐบุตร, "หลักการตีความตัวบทกฎหมาย," บทบัณฑิตย์ เล่มที่ 11 ตอนที่ 6-10 (2482) : 1201.

[8] ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, การตีความกฎหมาย, หน้า 29-35.

2) **การตีความโดยอาศัยหลักตรรกวิทยา** (logical interpretation)

การตีความโดยอาศัยหลักตรรกวิทยาจะนำมาใช้ เมื่อผลของการใช้หลักการตีความตามหลักไวยากรณ์ใช้ไม่ได้ผลในการตีความกฎหมายนั้น เช่น การตีความตามหลักไวยากรณ์ ผลของการตีความทำให้เกิดผลประหลาดหรือตัวบทกฎหมายนั้นตีความได้เป็นสองนัย ตามมาตรา 4 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส บัญญัติว่า "ศาลจะปฏิเสธไม่พิพากษาคดี โดยอ้างว่ากฎหมายเคลือบคลุม (obscurite de la loi) ไม่ได้ ศาลจะต้องหาความหมายโดยนัยใดนัยหนึ่งมาใช้บังคับให้ได้ตามหลักการตีความโดยอาศัยตรรกวิทยา โดยปกติศาลอาศัยการเทียบเคียงบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เป็นปัญหานั้นกับบทบัญญัติอื่น ๆ ของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

3) **การตีความโดยอาศัยประวัติกฎหมาย** (historical interpretation)

หลักการตีความประเภทนี้ มุ่งประสงค์ที่จะไฝหาเจตนารมณ์ของผู้ร่างกฎหมาย เป็นหลักการตีความแสวงหาเจตนารมณ์ของผู้ร่างกฎหมายโดยการศึกษาค้นคว้าจากประวัติของกฎหมาย จะใช้เป็นส่วนใหญ่ในการตีความสนธิสัญญา ข้อตกลงระหว่างประเทศ

4) **การตีความโดยอาศัยความเป็นธรรม** (teleological interpretation)

เป็นการตีความโดยขยายความตัวบทกฎหมาย ให้ครอบคลุมถึงกรณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น นอกเหนือเจตนารมณ์ของผู้บัญญัติกฎหมาย ด้วยเหตุผลที่ว่า บทบัญญัติของประมวลกฎหมายนั้น โดยปกติก็บัญญัติไว้อย่างกว้าง ๆ มีความยืดหยุ่นได้ เพื่อให้ศาลมีโอกาสใช้ดุลพินิจ ด้วยการพิจารณาถึงสภาวะสังคม และความเป็นธรรมประกอบในการตีความกฎหมายนั้น ผลของการตีความโดยอาศัยความเป็นธรรมนี้ เท่ากับว่าศาลได้มีส่วนสร้างกฎหมายเช่นกัน แต่ถ้าหากว่าต่อมาศาลเห็นว่าสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ศาลสามารถตีความแตกต่างไปจากแนวการตีความเดิมของศาลได้ ไม่ได้ถูกผูกพันให้ต้องยึดแนววินิจฉัยเดิม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความแตกต่างของการตีความกฎหมายของระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System) [9]

1) ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System) ตีความในตัวบทของประมวลกฎหมายหรือตัวบทของพระราชบัญญัติเท่านั้น

2) ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) คือ กฎหมายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เกิดจากจารีตประเพณี และคำพิพากษาของศาลเป็นพื้น และมีลักษณะเป็นกฎหมายทั่วไปของประเทศ ส่วนพระราชบัญญัติที่รัฐสภาออกมาเป็นฉบับ ๆ ไปนั้น มีลักษณะเป็นกฎหมายเฉพาะเรื่อง และถือว่าเป็นข้อยกเว้นของหลักกฎหมายทั่วไป ดังนั้น การตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรของระบบกฎหมายจารีตประเพณี จะเป็นการตีความอย่างแคบเนื่องจากระบบกฎหมายจารีตประเพณี ศาลต้องการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ออกโดยรัฐสภา โดยถือว่ากฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นบทบัญญัติกฎหมายเฉพาะ ส่วน Common Law เป็นบทกฎหมายทั่วไป จึงต่างกับในการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรของระบบประมวลกฎหมายที่การตีความจะเป็นการตีความอย่างกว้าง เพราะประมวลกฎหมายได้ออกมานานแล้วต้องปรับใช้กับข้อเท็จจริงในอนาคตขึ้นได้ ดังนั้นจึงต้องตีความอย่างกว้างเพื่อปรับใช้ได้กับทุกยุคทุกสมัย

3) การใช้ตัวบทกฎหมายของผู้พิพากษาตามระบบ Common Law ต่างกับผู้พิพากษาตามระบบ Civil Law เพราะผู้พิพากษาตามระบบ Civil Law จำกัดตนเองว่าเป็นเพียงผู้ใช้กฎหมายที่ออกโดยรัฐสภาเท่านั้น ฉะนั้นในกรณีที่ถ้อยคำเป็นที่สงสัย ศาลจึงพยายามตีความให้ตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งอาจเป็นการตีความโดยจำกัดความ (Restrictive Interpretation) หรืออาจเป็นการตีความโดยขยายความ (Extensive Interpretation) ก็ได้

4) ผู้พิพากษาศาลอังกฤษไม่มีโอกาสเลยที่จะแสวงหาเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติ จากรายงานการประชุมการร่างกฎหมายในกรณีที่ตัวบทกฎหมายนั้นเคลือบคลุม ผู้พิพากษาศาลอังกฤษได้แต่เพียงพิจารณาจากถ้อยคำที่ใช้ในตัวบทกฎหมายเท่านั้น [10] ดังนั้นการตีความของระบบกฎหมายจารีตประเพณีเมื่อตีความแล้ว ผลแห่งการตีความอาจไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของฝ่าย

---

[9] หยุด แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, หน้า 6-10.

[10] ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, การตีความกฎหมาย, หน้า 46.

นิติบัญญัติก็ได้ ซึ่งต่างจากระบบประมวลกฎหมายการตีความตามตัวอักษรนั้นแม้จะตีความตามความหมายธรรมดาของถ้อยคำตัวอักษรนั้น แต่ก็คำนึงถึงเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติด้วย

5) หลักกฎหมายเรื่อง แนวบรรทัดฐานแห่งคำพิพากษาของศาล (the doctrine of precedent) ของแต่ละประเทศ มีอิทธิพลให้หลักการตีความแตกต่างกันไปเป็นอันมาก[11] กล่าวคือ ระบบกฎหมายจารีตประเพณีย่อมตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรตามแนวคำพิพากษาของศาลที่มีมาก่อน ซึ่งต่างจากระบบประมวลกฎหมาย ไม่ผูกพันให้ต้องตีความเดินตามแนวทางคำตัดสินของศาลก่อนหน้านี้ที่ได้ตีความไว้ ศาลในระบบประมวลกฎหมายสามารถกลับแนวคำวินิจฉัยของศาลก่อนหน้านี้ได้

ความหมายของการตีความกฎหมาย

ถ้าตัวบทกฎหมายชัดเจนแน่นอนย่อมไม่ก่อให้เกิดปัญหาในการใช้กฎหมายแก่ผู้ใช้กฎหมาย แต่กรณีที่ตัวบทกฎหมายนั้นขาดความชัดเจน กำกวม หรือมีความหมายไม่แน่นอน ทำให้เกิดปัญหาต่อผู้ใช้กฎหมาย ผู้ใช้กฎหมายจึงต้องตีความบทกฎหมายนั้นเสียก่อนว่ามีความหมายอย่างไร การที่ผู้ใช้กฎหมายตีความกฎหมายนั้นเป็นการใช้กฎหมายอย่างหนึ่ง ซึ่งระบบประมวลกฎหมาย(Civil Law System) การตีความกฎหมายจะต้องพิจารณาถึงตัวบทกฎหมาย และตัวบทกฎหมายที่อยู่ข้างเคียง เพื่อให้ได้ความหมาย แล้วนำความหมายนั้นมาปรับใช้แก่ข้อเท็จจริงที่มีอยู่นั้น แล้ววินิจฉัยชี้ขาดว่ามีผลทางกฎหมายอย่างไร

การตีความกฎหมายนั้นเกิดขึ้นเมื่อจะต้องปรับกฎหมายที่ต้องใช้เข้ากับข้อเท็จจริงเฉพาะเรื่องเฉพาะรายที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดผลในทางกฎหมาย เช่น เมื่อมีคดีมาสู่ศาลพิพาทกันว่าใครมีสิทธิดีกว่า เมื่อฟังข้อเท็จจริงยุติแล้ว ศาลก็ต้องตีความกฎหมายว่าใครมีสิทธิดีกว่า แล้วทำคำพิพากษาก่อให้เกิดผลในกฎหมาย คือ ฝ่ายที่ชนะคดีย่อมมีสิทธิเด็ดขาดที่ดีกว่า ดังนั้นการตีความกฎหมายจึงหมายถึง การให้ความหมายต่อถ้อยคำในกฎหมายว่ามีความหมายใด และความหมายที่ให้นี้เองเป็นกฎเกณฑ์ที่แท้จริงของกฎหมาย ด้วยเหตุนี้ในการบังคับใช้กฎหมายทุกกรณีต้องมีการตีความ

---

[11] เรื่องเดียวกัน, หน้า 51.

กฎหมายอยู่เสมอไป[12] ในความรู้สึกของนักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่ยังยึดถือหลักกฎหมายสุภาษิตลาตินที่ว่า "*in claris non fit interpretario*" ซึ่งมีความหมายว่า เมื่อกฎหมายกล่าวไว้ชัดเจนแล้ว ก็ไม่ต้องมีการตีความ[13] ซึ่งเป็นความเข้าใจคลาดเคลื่อน เพราะการที่จะทราบว่าบทบัญญัตินั้นมีความชัดเจน ก็ต้องเข้าใจความหมายหรือให้ความหมายต่อบทบัญญัตินั้นเสียก่อน และการให้ความหมายต่อบทบัญญัตินี่เอง คือ การตีความแล้ว[14] ด้วยเหตุนี้จึงต้องวินิจฉัยให้เป็นธรรม คือ ให้เหมาะเจาะ เหมาะสมกับคดี มุ่งแต่จะให้ผลดี ถูกต้อง แต่ในขณะเดียวกันการตีความนั้นไม่ใช่ตีตามใจ แต่ "ตีความ" คือ ตีถ้อยคำของกฎหมาย เมื่อต้องการความเป็นธรรมและขณะเดียวกันก็ต้องเป็นการตีความที่ต้องให้ความเป็นธรรมตามกฎหมาย (To administer justice according to law) ไม่ใช่ให้ความเป็นธรรมตามใจชอบ ดังนั้น การตีความจึงมีลักษณะพิเศษที่ต้องยึดกฎหมาย ไม่ทิ้งกฎหมาย และยึดความยุติธรรม ไม่ทิ้งความยุติธรรม[15]

การตีความกฎหมายหมายถึงอะไรนั้น นักนิติศาสตร์ให้นิยามความหมายไว้ ดังเช่น

1. "การค้นหาความมุ่งหมายของกฎหมายที่มีข้อความเป็นที่สงสัยไม่ชัดเจน ซึ่ง แต่เดิมเรียกว่า แปลกฎหมาย การใช้กฎหมายและการตีความเป็นของคู่กันเสมอ ผู้ที่ใช้กฎหมายจะใช้ได้อย่างถูกต้องต่อเมื่อรู้และเข้าใจความหมายแห่งกฎหมายนั้น บทกฎหมายใดเมื่อนำมาปรับเข้ากับกรณีที่เกิดขึ้นและมีข้อสงสัยว่าไม่สามารถจะใช้ปรับได้ หรือโดยอาจมีถ้อยคำที่ไม่ชัดเจน ก็ จำเป็นจะต้องมีการตีความกฎหมายนั้น แต่บทบัญญัติใดบ้างที่ชัดเจนอยู่แล้วหรือบทบัญญัติใดบ้างที่ยังต้องตีความ

---

[12] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน พิมพ์ครั้งแรก เล่ม 3 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม 2538), หน้า 137.

[13] อักขราทร จุฬารัตน์, "หลักทั่วไปของการตีความในกฎหมายอิตาเลียน," วารสารนิติศาสตร์ 3 (ธันวาคม 2512) : 84.

[14] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม 3, หน้า 137.

[15] ปรีดี เกษมทรัพย์, "การใช้การตีความกฎหมาย," วารสารนิติศาสตร์ 15 (ฉบับที่ 1, 2528) : 70.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อยู่นั้นไม่อาจที่จะกำหนดเป็นกฎเกณฑ์แน่นอนลงไปได้ ดังนี้ ต้องขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของผู้ใช้กฎหมายเอง"[16]

2. "เราอาจสรุปความหมายของการตีความกฎหมายได้ว่า เป็นการขบคิดค้นหาจากบทบัญญัติของกฎหมายโดยวิธีใช้เหตุผลตามหลักตรรกวิทยา และสามัญสำนึก เพื่อให้ได้มาซึ่ง "ข้อความ" ของกฎหมายที่จะนำไปใช้วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทได้อย่างถูกต้อง คือ เหมาะเจาะ เหมาะสม และเป็นธรรม"[17]

3. "หมายถึง การค้นหาความหมายของกฎหมายที่ถ้อยคำไม่ชัดเจน ไม่แน่นอน คือ กำกวม หรือมีความหมายได้หลายทาง เพื่อให้หยั่งทราบว่าถ้อยคำของบทบัญญัติของกฎหมายว่ามีความสำคัญอย่างไร"[18]

โดยสรุปแล้วจะเห็นว่า "การตีความในกฎหมาย" หมายความว่า การที่ผู้ใช้กฎหมายไม่ว่าจะเป็นการใช้กฎหมายของศาล เจ้าพนักงานหรือราษฎรซึ่งจะต้องใช้กฎหมายนั้น ได้นำกฎหมายมาปรับใช้แก่ข้อเท็จจริงที่เกิดปัญหาจากถ้อยคำของกฎหมายที่ไม่ชัดเจนแน่นอน หรือมีถ้อยคำกำกวม หรือมีความหมายได้หลายทาง จึงต้องตีความกฎหมายก่อนนำกฎหมายนั้นมาใช้ โดยใช้หลักเกณฑ์ วิธีการ หรือหลักเหตุผลอื่นใดมาค้นหาความหมายของกฎหมายนั้น เพื่อนำมาปรับใช้กับข้อเท็จจริงแล้ววินิจฉัยชี้ขาดได้ว่ามีผลทางกฎหมายอย่างไร

หลักการตีความกฎหมายแพ่งของไทย

ตามที่เข้าใจกันว่าหลักการตีความกฎหมายของไทย แบ่งเป็นสองประเภท คือ หลักการตีความตามตัวอักษร และหลักการตีความตามเจตนารมณ์นั้น เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 4 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ วรคแรก บัญญัติว่า "กฎหมายนั้นต้องใช้ในบรรดากรณีซึ่งต้องด้วยบท

---

[16] ญาณี มโนพิทักษ์, "หลักการตีความในกฎหมายไทย", (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 66.

[17] สมยศ เชื้อไทย, กฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป ตามแนวคำสอนของ ดร.ปรีดี เกษมทรัพย์ พิมพ์ครั้งที่ 2 (พระนคร : สำนักพิมพ์ประกายพรึก, 2539), หน้า 131.

[18] หยุด แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, หน้า 110.

บัญญัติใด ๆ แห่งกฎหมายตามตัวอักษร หรือตามความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้น ๆ " การที่มาตรา 4 ได้บัญญัติไว้ดังนี้คล้ายๆกับว่าการทำความเข้าใจตัวบทมี 2 ทาง คือ (1) ทำความเข้าใจตามตัวอักษร (2) ทำความเข้าใจตามความมุ่งหมาย [19] เมื่อทำความเข้าใจตัวบทตามตัวอักษร และตามความมุ่งหมาย ทำให้เข้าใจว่ามีหลักในการตีความกฎหมาย 2 ประเภท คือ หลักการตีความตามตัวอักษร และหลักการตีความตามความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์นั่นเอง ดังนั้นหลักการตีความกฎหมายไทยจึงมี 2 ประเภท [20] คือ

1. หลักการตีความตามตัวอักษร (การตีความตามไวยากรณ์)

หลักเกณฑ์การตีความตามตัวอักษรมีว่าให้หยั่งทราบความหมายจากตัวอักษรของกฎหมายนั่นเอง และยังแยกออกได้เป็น 3 ประการกล่าวคือ

1) ในกรณี ที่บทกฎหมายใช้อักษรธรรมดา ก็ต้องเข้าใจว่ามีความหมายตามที่เข้าใจอยู่ตามธรรมดาของถ้อยคำนั้น ๆ

2) ในกรณีที่บทกฎหมายใช้ภาษาเทคนิคหรือภาษาทางวิชาการก็ต้องเข้าใจความหมายตามที่เข้าใจกันในทางเทคนิคหรือในทางวิชาการนั้น ๆ เช่น ศัพท์ของวิชาเคมีหรือช่างกล ฯลฯ ก็ต้องเข้าใจตามความหมายในทางวิชาการนั้น ๆ เป็นต้น แม้กฎหมายเองก็มีภาษาทางวิชาการของตนเอง

3) ในกรณีที่บทกฎหมายประสงค์จะให้ถ้อยคำบางคำมีความหมายเป็นพิเศษไปกว่าที่เข้าใจกันอยู่ในภาษาธรรมดาหรือภาษาเทคนิคหรือในทางวิชาการ กฎหมายจะได้กำหนดบทวิเคราะห์ศัพท์หรือบทนิยาม (definition)ไว้ [21]

ดังนั้นหลักการตีความตามตัวอักษรจึงเป็นการตีความโดยค้นหาความหมายจากตัวอักษรหรือจากไวยากรณ์ของกฎหมายนั้น คือ ถ้าบทกฎหมายนั้นใช้ภาษาธรรมดาก็จะต้องตีความให้มีความหมายตามธรรมดาที่เข้าใจอยู่ แต่ถ้าบทกฎหมายนั้นใช้ภาษาเทคนิค หรือภาษาวิชาการ ก็ต้อง

---

[19] ปรีดี เกษมทรัพย์, "การใช้การตีความกฎหมาย" ,วารสารนิติศาสตร์ : 73.

[20] หยุด แสงอุทัย,ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป , หน้า 146-147.

[21] เรื่องเดียวกัน,หน้า 146-147.

ตีความให้มีความหมายตามที่เข้าใจกันในทางเทคนิคหรือในทางวิชาการนั้น ถ้ากฎหมายให้ถ้อยคำบางคำมีความหมายเป็นพิเศษไปกว่าที่เข้าใจกันอยู่ กฎหมายจะกำหนดบทวิเคราะห์ศัพท์หรือบทนิยาม (Definition) ไว้ใช้เฉพาะกับกฎหมายนั้น ก็จะต้องตีความให้มีความหมายตามบทวิเคราะห์ศัพท์นั้น

2. หลักการตีความตามเจตนารมณ์

การตีความตามเจตนารมณ์ หมายถึง การหยั่งทราบความหมายของถ้อยคำในบทกฎหมายจากเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมายนั้น ๆ เหตุผลที่มีหลักการตีความตามเจตนารมณ์ ก็เนื่องจากหลักที่ว่ากฎหมายที่ได้บัญญัติขึ้นนั้นก็เพื่อจะให้เป็นไปตามเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วพยายามเลือกเฟ้นถ้อยคำมาใช้เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายดังกล่าว โดยเหตุนี้เมื่อเราสามารถหยั่งทราบเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายได้ เราก็สามารถทราบความหมายของถ้อยคำที่เขียนไว้ในกฎหมายนั้นได้ [22] ดังนั้นหลักการตีความตามเจตนารมณ์นี้จึงเป็นหลักการตีความที่ค้นหาความหมายของถ้อยคำในบทกฎหมายจากเจตนารมณ์ หรือจากความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งที่ได้บัญญัติกฎหมายนั้นขึ้น โดยที่กฎหมายแต่ละเรื่องจะมีวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ที่ไม่เหมือนกัน

ปัญหาในเรื่องการตีความที่ว่า “เมื่อความหมายตามตัวอักษรกับความหมายตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแตกต่างกัน ต้องถือความหมายตามเจตนารมณ์เป็นใหญ่ แล้วปรับการตีความให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย” ทำให้เข้าใจผิดว่าการค้นหาความหมายของบทบัญญัติของกฎหมายนั้น เมื่ออ่านข้อความของกฎหมายแล้วจะได้ความหมายตามตัวอักษรไว้ขั้นหนึ่งก่อน เมื่อคิดค้นหรือหาเจตนารมณ์ของกฎหมายต่อไปก็จะได้ความหมายตามเจตนารมณ์เป็นอีกความหมายส่วนหนึ่งต่างหาก แต่ตามความเป็นจริงแล้วความหมายตามตัวอักษรลอย ๆ ไม่มี เพราะตัวอักษรไม่สามารถแสดงความหมายที่แน่นอนชัดเจนได้ในตัวของมัน การแยก “ความหมายตามตัวอักษร” และ “ความหมายตามเจตนารมณ์” จึงเป็นไปไม่ได้ การแยกประเภทการตีความเป็น “การตีความตามตัวอักษร” และ “การตีความตามเจตนารมณ์” จึงเป็นไปไม่ได้เช่นกัน การตีความจึงเป็นกระบวนการ

---

[22] เรื่องเดียวกัน, หน้า 148.

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(process) ค้นหาความหมายของกฎหมายจากการอ่านพิเคราะห์ถ้อยคำตัวอักษรของกฎหมายโดยคำนึงถึงเหตุผลและเจตนารมณ์ของกฎหมายเรื่องนั้นพร้อมกันไปในขณะเดียวกัน [23]

ด้วยเหตุนี้ การตีความจึงต้องเริ่มต้นที่การพิเคราะห์ตัวหนังสือหรือถ้อยคำของบทบัญญัติกฎหมายนั้นก่อน ทั้งนี้เพื่อดูว่าตัวหนังสือหรือถ้อยคำของบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นสามารถให้ความหมายหลากหลายได้มากน้อยแค่ไหนเพียงไร หลังจากนั้นจึงมาค้นหาเหตุผลและความมุ่งหมายของบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว เพื่อเอามาเป็นตัวกำหนดว่าจะเอาความอันไหน เอาความหมายกว้างแคบแค่ไหนเพียงไร และต้องไม่ลืมว่าเหตุผลและความมุ่งหมายของบทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้ต้องอยู่ภายในบังคับของเป้าหมายของการตีความ คือ ต้องเป็นธรรมแก่คู่กรณีเป็นธรรมกับเรื่องราวของคดีและต่อสังคมเป็นส่วนรวมด้วย [24]

นอกจากการแบ่งหลักการตีความกฎหมายโดยทั่วไปออกเป็นการตีความตามตัวอักษรและหลักการตีความตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้ว ยังมีนักกฎหมายบางท่านเห็นว่า หลักในการตีความกฎหมายต้องอาศัยหลักดังต่อไปนี้ช่วยในการตีความ

1. เทียบเคียงพิเคราะห์กับบทกฎหมายอื่นหรือมาตราอื่น
2. บทมาตราต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่เป็นลำดับกันนั้น
3. ประวัติของกฎหมายในเรื่องนั้น
4. ความมุ่งหมายในการบัญญัติกฎหมายนั้นขึ้น
5. เพ่งเล็งถึงความประสงค์ของตัวบทมาตรานั้นๆ
6. เพ่งเล็งถึงผลอันจะบังเกิดขึ้นแต่การแปลนั้น
7. พิเคราะห์ใจความและถ้อยคำในตัวบทนั้น [25]

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

[23] สมยศ เชื้อไทย, วิชากฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป ตามแนวคำสอนของ ดร.ปรีดี เกษมทรัพย์, หน้า 133.

[24] เรื่องเดียวกัน, หน้า 134.

[25] จินดา ชัยรัตน์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จันหว่า, 2478), หน้า 295-299.

หลักการตีความสัญญาแพ่งโดยทั่วไป

หลักเกณฑ์การตีความสัญญาแพ่งคล้ายกับหลักเกณฑ์การตีความกฎหมาย กล่าวคือ การตีความกฎหมายกับการตีความสัญญาย่อมอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์เดียวกัน ทั้งนี้เพราะกฎหมายก็ดี สัญญาก็ดี ย่อมทำขึ้นเพื่อความมุ่งหมายอันใดอันหนึ่ง[26] ซึ่งถ้าถ้อยคำของกฎหมายหรือในสัญญานั้น ๆ ชัดแจ้งอยู่แล้วก็ไม่ต้องตีความกฎหมายหรือสัญญาที่มีข้อความชัดแจ้งอยู่แล้ว ให้ถือตามข้อความที่ปรากฏนั้นโดยไม่ต้องตีความ สัญญาที่ต้องตีความ คือ สัญญาซึ่งไม่ชัดแจ้ง มีข้อความเคลือบคลุมเท่านั้น เมื่อข้อความในสัญญาเกิดความเคลือบคลุมไม่ชัดแจ้ง ก็ต้องตีความสัญญาโดยค้นหาเจตนารมณ์ที่แท้จริงในขณะทำสัญญาของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายว่ามีเจตนารมณ์ให้มีผลอย่างไร ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้วางหลักเกี่ยวกับการตีความสัญญาไว้ดังนี้ คือ

มาตรา 10 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติว่า "เมื่อความข้อใดข้อหนึ่งในเอกสารอาจตีความได้สองนัย นัยไหนจะทำให้เป็นผลบังคับได้ ให้ถือเอาตามนัยนั้นดีกว่าที่จะถือเอานัยที่ไร้ผล"

มาตรา 11 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า "ในกรณีที่มีข้อสงสัย ให้ตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายซึ่งจะเป็นผู้ต้องเสียในมูลหนี้นั้น"

มาตรา 171 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า "ในการตีความการแสดงเจตนานั้น ให้เพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร"

มาตรา 368 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า "สัญญานั้นท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริต โดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย"

มาตรา 150 บัญญัติว่า "การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายเป็นการพ้นวิสัยหรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ"

---

[26] หยุด แสงอุทัย, "หมายเหตุท้ายคำพิพากษาฎีกาที่ 76/2496" คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2496 (พระนคร : โรงพิมพ์ภักดีประดิษฐ์, 2507), หน้า 77.

บทบัญญัติต่างๆของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ข้างต้นนี้ เป็นบทบัญญัติกฎหมายที่วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการตีความสัญญาแพ่งโดยทั่วไป โดยได้วางหลักเกณฑ์ในการตีความการแสดงเจตนาในการค้นหาเจตนาของคู่สัญญาขณะทำสัญญา นอกจากนั้นมาตรา 368 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า " สัญญานั้นท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริต โดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย " จากมาตรานี้จะเห็นว่า สัญญาเกิดจากการแสดงเจตนาของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายตกลงกัน ดังนั้นการตีความสัญญาจึงเพ่งเล็งเจตนาของคู่สัญญาฝ่ายเดียวไม่ได้ หลักสำคัญที่ต้องถือในการตีความสัญญานี้คือความประสงค์ในทางสุจริตของบุคคลคู่สัญญาเป็นสำคัญ[27] ดังนั้นในการตีความสัญญาว่าจะต้องตีความไปตามประสงค์ในทางสุจริตโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย จะถือแต่เพียงเจตนาอันแท้จริงของฝ่ายใดแต่ฝ่ายเดียวไม่ได้ ต้องตีความไปโดยถือหลักความเข้าใจทั้งสองฝ่ายในเจตนาของกันและกันด้วย โดยตีความไปตามประสงค์โดยสุจริต ในที่นี้จะขอแยกพิจารณาหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการตีความสัญญา ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ 1. การตีความการแสดงเจตนา 2. การตีความสัญญาจะต้องตีความไปตามความประสงค์โดยสุจริต และยึดถือปกติประเพณี 3. การตีความข้อยกเว้น

1. การตีความการแสดงเจตนาเพื่อค้นหาเจตนาของคู่สัญญา

การตีความการแสดงเจตนา เป็นการตีความถึงเจตนาของบุคคลที่ได้แสดงออกในการทำนิติกรรม โดยมุ่งค้นหาความมุ่งหมายเจตนาที่แท้จริงของคู่สัญญาที่ทำนิติกรรม ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 171[28] การตีความการแสดงเจตนา คือ การค้นหาถึงเจตนาอันแท้จริงของผู้แสดง[29] จึงได้บัญญัติให้เพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนตามอักษร โดยพิจารณาในขณะที่ทำสัญญานั้น การที่กฎหมายมิให้ถือเอาถ้อยคำสำนวนต่างๆของผู้แสดงเจตนาเป็นสำคัญ เพราะในการ

---

[27] ปันโน สุขทรรศนีย์ , ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2514) , หน้า 319.

[28] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 171 "ในการตีความการแสดงเจตนานั้นให้เพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร"

[29] ประกอบ หุตะสิงห์, คำสอนชั้นปริญญาตรีกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2518), หน้า 67.

ทำนิติกรรม บุคคลอาจใช้ถ้อยคำผิดไปจากที่กฎหมายใช้อยู่ก็ย่อมเป็นไปได้ เนื่องจากบุคคลทุกคนไม่อาจจะรู้กฎหมายได้ทุกคน

ในการแสวงหาเจตนารมณ์ของคู่สัญญานั้น โดยปกติจะหาจากตัวสัญญานั้นถ้าทำได้ แต่ถ้าหากทำไม่ได้ก็ต้องหาเจตนารมณ์จากทางอื่น ซึ่งต้องถือว่าเป็นปัญหาข้อเท็จจริง เมื่อได้ข้อเท็จจริงมาเป็นประการใดแล้ว จึงจะปรับเข้ากับการตีความนั้น การปรับข้อเท็จจริงเข้ากับการตีความถือว่าเป็นข้อกฎหมาย

ในบางกรณีเมื่อความสงสัยอันปรากฏจากเจตนาที่แสดงออกนั้น ได้มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายมาตราอื่นกำหนดไว้ว่า ถ้าข้อเท็จจริงแห่งความสงสัยนั้นเข้าลักษณะดังที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว ก็ให้เป็นไปตามข้อสันนิษฐานของกฎหมายดังที่บัญญัติไว้ในกรณีนั้น ซึ่งบทบัญญัติอันว่าด้วยข้อสันนิษฐานแห่งกฎหมายนี้เป็นลักษณะแห่งการตีความเจตนาอันปรากฏของคู่สัญญา อันกฎหมายได้กำหนดไว้โดยเฉพาะเจาะจงตามกรณี ซึ่งตรงกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายในเรื่องนั้น ๆ หรืออาจเรียกได้อีกประการหนึ่งว่า เป็นการตีความการแสดงเจตนาตามที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ ดังนี้

1) เมื่อความข้อใดข้อหนึ่งในเอกสารอาจตีความได้สองนัย นัยไหนจะทำให้เป็นผลบังคับได้ ให้ถือเอาตามนัยนั้นดีกว่าที่จะถือเอานัยที่ไร้ผล[30] กล่าวคือ เมื่อบุคคลทำเอกสารอันใดขึ้นมาและอาจตีความได้เป็นสองนัย นัยหนึ่งชอบด้วยกฎหมายอีกนัยหนึ่งขัดต่อกฎหมาย ศาลต้องตีความไปตามนัยที่ชอบด้วยกฎหมาย[31] หรือต้องตีความเอกสารนั้นก็น่าจะตีความไปในทางที่ให้เป็นผลบังคับได้ เพราะมิฉะนั้นแล้วการที่บุคคลนั้นทำเอกสารขึ้นก็จะไม่ได้ผลอย่างใดเลย โดยหลักในมาตรา 10 นี้ คือ หลักการตีความไปในทางที่มีผลบังคับได้ ซึ่งหลักการตีความนี้มีข้อควรพิจารณาประกอบ 2 ประการ คือ

---

[30] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 10

[31] บัญญัติ สุชีวะ, "การตีความเอกสาร," ดุลพาห 10 (ตุลาคม 2506) : 1024-1029.

(1) ในกรณีที่สามารถแสวงหาเจตนารมณ์แท้จริงของคู่สัญญาได้แล้ว ก็จะต้องตีความตามเจตนาอันแท้จริงของคู่สัญญานั้น

(2) ในกรณีที่ตัวสัญญาที่คู่สัญญาทำกันไว้นั้น สามารถแบ่งแยกออกจากกันได้เป็นส่วนๆส่วนใดสมบูรณ์ย่อมจะบังคับตามนั้น[32]

2) ในกรณีที่มีข้อสงสัย ให้ตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายซึ่งจะเป็นผู้ต้องเสียในมูลหนี้นั้น[33] กล่าวคือ จะใช้ได้ก็ต่อเมื่อกรณีเป็นที่สงสัยเท่านั้น จึงจะตีความให้เป็นคุณแก่คู่กรณีผู้ซึ่งจะต้องเป็นผู้เสียประโยชน์ คือ กฎหมายวางหลักให้ตีความไปในทางที่จะให้มีความรับผิดชอบน้อย

ผู้ต้องเสียในมูลหนี้ หมายความถึง ลูกหนี้หรือบุคคลที่จะต้องรับผิดในสัญญาตลอดจนถึงผู้ซึ่งจะต้องเสียหรือขาดประโยชน์ในสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นด้วย[34]

3) ถ้าจะต้องเสียดอกเบี้ยแก่กันและมิได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้โดยนิติกรรมหรือโดยบทกฎหมายอันชัดแจ้ง ให้ใช้อัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี[35]

4) ในกรณีที่จำนวนเงินหรือปริมาณในเอกสารแสดงไว้ทั้งตัวอักษรและตัวเลข ถ้าตัวอักษรกับตัวเลขไม่ตรงกัน และมิอาจหยั่งทราบเจตนาอันแท้จริงได้ ให้ถือเอาจำนวนเงินหรือปริมาณที่เป็นตัวอักษรเป็นประมาณ[36]

การที่กฎหมายนั้นให้ถือเอาตัวอักษรที่เขียนจำนวนเงินหรือปริมาณในเอกสารเป็นใหญ่นั้นก็โดยสันนิษฐานว่า การเขียนจำนวนด้วยตัวเลขอาจจะผิดพลาดได้ง่ายกว่าการเขียน

---

[32] ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, การตีความกฎหมาย, หน้า 525.

[33] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 11

[34] พระยาเทพวิทุร (บุญช่วย วณิกกุล), คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1 ถึง 240, (พระนคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2502) หน้า 59-61.

[35] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 7

[36] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 12

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จำนวนเป็นตัวหนังสือ แต่ก็ต้องระวังว่า มาตรานี้จะใช้ได้ก็ต่อเมื่อไม่อาจหยั่งทราบเจตนาอันแท้จริงของคู่สัญญาได้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ กฎหมายสันนิษฐานเอาไว้เท่านั้นว่าเจตนาของคู่สัญญาควรจะเป็นอย่างไร ในเมื่อไม่อาจจะรู้ได้โดยทางอื่นว่า คู่สัญญาได้ตกลงกันในจำนวนใดกันแน่ ถ้าหากกรณีได้ความเป็นที่แน่ชัดว่าจำนวนที่เป็นตัวเลขนั้นเป็นจำนวนซึ่งคู่สัญญาได้ตกลงกันไว้โดยแท้จริงแล้ว ก็ต้องให้เป็นไปตามเจตนาอันแท้จริงของคู่สัญญานั้น หรืออาจกล่าวได้ว่า ต้องถือเอาเจตนาอันแท้จริงเป็นใหญ่เสมอ[37]

5) ถ้าจำนวนเงินหรือปริมาณในเอกสารแสดงไว้เป็นตัวอักษรหลายแห่ง หรือเป็นตัวเลขหลายแห่ง แต่ที่แสดงไว้หลายแห่งนั้นไม่ตรงกัน และมิอาจหยั่งทราบเจตนาอันแท้จริงได้ ให้ถือเอาจำนวนเงินหรือปริมาณน้อยที่สุดเป็นประมาณ[38]

6) ในกรณีที่เอกสารทำขึ้นไว้หลายภาษา ไม่ว่าจะเป็นฉบับเดียวกันหรือหลายฉบับก็ตามโดยมีภาษาไทยด้วย ถ้าข้อความในหลายภาษานั้นแตกต่างกัน และมิอาจหยั่งทราบเจตนาของคู่กรณีได้ว่าจะใช้ภาษาใดบังคับ ให้ถือตามภาษาไทย[39]

คำพิพากษาฎีกาที่ 525/2511 การวินิจฉัยกรมธรรม์ประกันภัยมีข้อความอย่างใด และมีความหมายประการใด ศาลจึงต้องยึดถือคำแปลภาษาไทยดังปรากฏ

2. การตีความสัญญาจะต้องตีความไปตามความประสงค์โดยสุจริต และยึดถือปกติประเพณี

การแสวงหาเจตนารมณ์ที่แท้จริงของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายดังที่ได้กล่าวมาแล้ว บทบัญญัติมาตรา 171 เป็นหลักการตีความการแสดงเจตนาซึ่งได้บัญญัติไว้ในบททั่วไปของการแสดงเจตนาทุกประเภทในกฎหมายที่ผู้ตีความจะต้องค้นหาเจตนาที่แท้จริง ส่วนการตีความสัญญาตาม

---

[37] พระยาเทพวิทุร (บุญช่วย วณิกกุล), คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1 ถึง 240, หน้า 62-63.

[38] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 13

[39] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 14

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มาตรา 368[40] จะต้องตีความไปตามประสงค์ในทางสุจริตโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย จะถือแต่เพียงเจตนาอันแท้จริงของฝ่ายใดแต่ฝ่ายเดียวไม่ได้ ต้องตีความไปโดยถือหลักความเข้าใจทั้งสองฝ่ายในเจตนาของกันและกันด้วย โดยต้องตีความไปตามประสงค์โดยสุจริตอันคู่กรณีพึงคาดหมายได้จากกันและกัน สำหรับในกรณีที่มีประเพณีปฏิบัติกันเป็นปกติอยู่อย่างไรก็ย่อมเป็นที่คาดหมายได้ว่า คู่สัญญาย่อมทำสัญญากันโดยยึดถือประเพณีนั้นเป็นหลักด้วย[41] ดังนั้นการตีความสัญญาตามมาตรา 368 จึงแบ่งได้เป็น

1) การตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริต

จากการพิเคราะห์บทบัญญัติต่างๆในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ใช้คำว่า "สุจริต" แล้วจะเห็นได้ว่าคำว่า "สุจริต" ถูกใช้ในความหมายที่แตกต่างกันเป็นสองประการ คือ 1. หลักสุจริตเฉพาะเรื่อง ใช้ในความหมายในแง่ที่ว่าคู่กรณีเกี่ยวข้องมีความรู้หรือไม่รู้ข้อเท็จจริงที่มีความหมายในทางกฎหมายบางประการนับว่าเป็นหลักสุจริตเฉพาะเรื่อง 2. หลักสุจริตทั่วไป มีความหมายโดยทั่วไปกว้างๆ ไม่ได้หมายความเฉพาะเจาะจงถึงความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของคู่กรณี เป็นมาตรฐานทั่วไปที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ให้ใช้เป็นเครื่องวัดความประพฤติของมนุษย์ในกรณีต่างๆว่าการกระทำเหล่านั้นอยู่ในกรอบที่ระบบกฎหมายนั้นจะสนับสนุนหรือประณามหรือไม่ มาตรฐานหรือเครื่องวัดที่กล่าวนี้เป็นข้อความทั่วไปที่ภาษาเยอรมันเรียกว่า "Unbestimmter Rechtsbegriff" (คำที่มีเนื้อความไม่ชัดแจ้ง) บทบัญญัติใดที่มีเนื้อความไม่ชัดแจ้งนี้ ในทางนิติศาสตร์เราเรียกว่ากฎหมายยุติธรรม (Jus Aequum) [42]

---

[40] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 368 "สัญญานั้น ท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริต โดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย"

[41] จิตติ ติงศภัทิย์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้ , (พระนคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2503), หน้า 40.

[42] สมยศ เชื้อไทย , วิชากฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไปตามแนวคำสอนของ ดร.ปรีดี เกษมทรัพย์ , หน้า122-123.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักการตีความตาม มาตรา 368 นั้นเป็นหลักการตีความที่ให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริตของคู่สัญญานั้น ก็คือการที่คู่สัญญาเชื่อถือและไว้วางใจซึ่งกันและกัน จะต้องปฏิบัติต่อกันด้วยความซื่อสัตย์และไว้วางใจกันนั่นเอง

นอกจากหลักการตีความสัญญา ตามมาตรา 368 ที่มีการบัญญัติถึงหลักสุจริตแล้วนั้น ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีบทบัญญัติมาตรา 5 ด้กำหนดเกี่ยวกับการใช้สิทธิหรือในการชำระหนี้ก็ดีว่าต้องกระทำโดยสุจริต ดังนั้นหลักความคิดเรื่องความซื่อสัตย์และความไว้วางใจในกฎหมายไทย และในระบบกฎหมายเยอรมันจึงมีบทบาทในการตีความและปรุงแต่งสัญญาเป็นอย่างมากด้วย ซึ่งถ้าหากใช้บทบัญญัตินี้ให้มีผลอย่างเต็มที่แล้วก็จะสามารถขจัดข้อขัดข้อง ข้อบกพร่องหรือข้อความที่เอาเปรียบไม่เป็นธรรมได้ดีพอสมควร[43]

2) ปกติประเพณี

นอกจากการตีความสัญญาจะต้องตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริตแล้ว การตีความสัญญายังมีลักษณะพิเศษที่จะต้องคำนึงถึงปกติประเพณีด้วย กล่าวคือ การตีความสัญญาโดยทั่วไปแล้วควรจักต้องคำนึงถึงความประสงค์ของคู่สัญญาในทางสุจริตดังที่กล่าว นอกจากนี้ยังจะต้องคำนึงถึงวิธีที่คู่สัญญาเคยปฏิบัติต่อกันและกันมาที่เรียกว่า "ปกติประเพณี" อีกด้วย[44] อย่างไรก็ดี ปกติประเพณีที่จะนำมาพิเคราะห์ประกอบการตีความในสัญญานี้ หมายถึง ประเพณีที่ถือปฏิบัติเป็นปกติต่อเนื่องกันและเป็นประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับข้อสัญญานั้น เป็นประเพณีที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายรู้ดี เป็นประเพณีแน่นอน เป็นแบบอย่างเดียวกัน ทั้งชอบด้วยเหตุผลอันสมควรและต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย[45]

---

[43] เรื่องเดียวกัน, หน้า125.

[44] หยุด แสงอุทัย, "หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 76/2496," คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2496 , หน้า 83-84.

[45] ประมุข สวัสดิ์มงคล, "คำพิพากษาศาลฎีกาและหมายเหตุ," บทบัณฑิตย์ 21 (เมษายน 2506) : 517-524.

3. การตีความข้อยกเว้น

การตีความข้อยกเว้นต้องตีความโดยเคร่งครัดมาจากหลักสุภาษิตกฎหมาย คือ *Exceptio est strictissimae interpretationis* หมายความว่า เมื่อมีบทกฎหมายเป็นข้อยกเว้นของข้อบังคับทั่วไป จะขยายความข้อยกเว้นออกไม่ได้ จะต้องตีความโดยเคร่งครัด และจำต้องกลับมาหาหลักทั่วไปทุก ๆ คราวที่กรณีไม่ตรงกับข้อยกเว้นนั้น[46] เหตุที่ต้องตีความข้อยกเว้นอย่างเคร่งครัด เพราะกำเนิดข้อยกเว้นนั้น เดิมทีเดียวก็แตกเป็นหลักน้อย ๆ มาจากหลักใหญ่ ๆ นั้นเอง การที่กฎหมายวางหลักสิ่งใดไว้เป็นสามัญทั่ว ๆ ไปนั้น ไม่สามารถบังคับครอบงำเหตุการณ์มิให้เกิดมีแปลกใหม่ขึ้นได้ ส่วนเล็กส่วนน้อยที่อยู่นอกหลักทั่วไปนี้เอง ได้ถูกนำมาตั้งเป็นข้อยกเว้นขึ้น เพราะฉะนั้นจึงไม่น่าจะแปลความให้ใหญ่ยิ่งไปกว่าปฐมเหตุ มิฉะนั้นถ้าแปลความมากเกินไปก็จะทำลายเสียความหนักแน่นแห่งหลักซึ่งเป็นประธานอยู่แต่เดิม และข้อยกเว้นก็จะกลายเป็นไม่ใช่ข้อยกเว้น[47] ดังนั้นในการตีความข้อยกเว้นกฎหมาย จึงใช้หลักการตีความโดยเคร่งครัด อย่างไรก็ตามการตีความข้อยกเว้นกฎหมายกับการตีความข้อยกเว้นของสัญญา แม้จะใช้หลักเกณฑ์ในการตีความที่ต้องตีความโดยเคร่งครัดเช่นเดียวกันก็ตาม แต่ในการตีความข้อยกเว้นของสัญญานั้นจะตีความได้กว้างขวางกว่า กล่าวคือ แม้จะตีความโดยเคร่งครัด แต่ต้องพิจารณาถึงเจตนาของคู่สัญญาและเหตุผลอื่นประกอบในการตีความข้อยกเว้นด้วย

นอกจากหลักเกณฑ์ในการตีความสัญญาแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังได้กล่าวแล้วข้างต้นนั้น ในการตีความสัญญาแพ่งโดยทั่วไปยังต้องอาศัยหลักสุจริต มาตรา 5 ป.พ.พ.[48] กล่าวคือ มาตรา 5 เป็นหลักกฎหมายสำคัญ (Rechtsgrundsatz) ที่เป็นรากฐานของกฎหมาย

---

[46] เอช เอฌต์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (พระนคร : โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2477), หน้า 198-199.

[47] ขุนประเสริฐ ศุภมาลา, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (พระนคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2493), หน้า 158.

[48] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 "ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี ท่านว่าทุกคนจะต้องกระทำโดยสุจริต"

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แพ่งของไทยทั้งระบบ เป็นบทบัญญัติประกาศอุดมการของสังคมว่า ในระบบกฎหมายของเราคาดหมายว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมจะต้องปฏิบัติต่อกันฉันคนที่มีความซื่อสัตย์และไว้วางใจกันได้ [49] ซึ่งหลักการใช้สิทธิโดยสุจริต (good faith หรือ bona fedie) นั้นเป็นกฎหมายประเภทความยุติธรรม มีความประสงค์จะให้ผู้บังคับใช้กฎหมายเช่น ผู้พิพากษามีโอกาสใช้ดุลพินิจเพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องให้สูงที่สุดและเป็นธรรมที่สุด ในการใช้หลักสุจริตมาปรับบังคับใช้กับคู่กรณีหรือคู่พิพาทนี้ ไม่ใช่เป็นการตีความกฎหมายหรืออุดช่องว่างกฎหมาย ไม่มีความจำเป็นในการตีความ เพราะบทบัญญัติของกฎหมายก็ชัดเจนและไม่ใช่ช่องว่างของกฎหมาย แต่เป็นปัญหาของเงื่อนไขหรือข้อกำหนดสัญญาต่างหาก กล่าวคือในกรณีที่ศาลเห็นว่าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีเจตนาหรือความตั้งใจที่จะใช้ข้อกำหนดหรือเงื่อนไขแห่งสัญญาเพื่อสร้างความได้เปรียบหรือเอารัดเอาเปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นบุคคลที่บริสุทธิ์ (innocent person) การใช้กลอุบายหรือวิธีการบางอย่าง แม้จะไม่ถึงข้อฉ้อฉลหรือหลอกลวง แต่ก็ได้มีการแสดงออกในเชิงไม่บริสุทธิ์และไม่สุจริต เพราะมีเจตนาหรือจงใจที่จะให้อีกฝ่ายหนึ่งต้องยอมรับหรือเป็นผู้รับผิดชอบอย่างไม่เป็นธรรม หรือไร้เหตุผล ศาลหรือผู้พิพากษา ผู้ตัดสินคดีอาจใช้หลักสุจริตเพื่อเยียวยาและให้ความเป็นธรรมแก่ฝ่ายที่บริสุทธิ์

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการนำหลักการใช้สิทธิโดยสุจริต (good faith หรือ bona fedie) นี้มาใช้วินิจฉัยคดีเพื่อเยียวยาและให้ความเป็นธรรมแก่ฝ่ายที่บริสุทธิ์ดังกล่าว จะไม่ใช่เป็นการตีความกฎหมายหรืออุดช่องว่างกฎหมายก็ตาม แต่การปรับใช้หลักสุจริตดังกล่าวก็มีลักษณะคล้ายเป็นการตีความสัญญา เพราะการปรับใช้หลักสุจริตนี้จำต้องพิเคราะห์ถึงเงื่อนไขหรือข้อกำหนดสัญญาว่า เป็นเงื่อนไขหรือข้อกำหนดที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีเจตนาหรือความตั้งใจที่จะใช้ข้อกำหนดหรือเงื่อนไขแห่งสัญญาเพื่อสร้างความได้เปรียบหรือเอารัดเอาเปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นฝ่ายที่บริสุทธิ์ (innocent person) หรือไม่ อย่างไร

หลักความซื่อสัตย์และความไว้วางใจนี้เป็นกฎหมาย "หลักทั่วไป" (General principle) จริงๆ แต่ไม่ใช่กฎหมายทั่วไป (Jus generale) ที่ถูกตัดโดยกฎหมายพิเศษ แต่มาตรา 5 เป็นบทครอบจักรวาล (Generalklauseln) แม้เรื่องใดจะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องนั้นอยู่แล้ว หลักมาตรา 5 ก็

---

[49] ปรีดี เกษมทรัพย์, "หลักสุจริตคือหลักความซื่อสัตย์และความไว้วางใจ"

ยังใช้เป็นมาตรฐาน เพื่อชี้ขาดว่าการกระทำตามบทบัญญัติของกฎหมายนั้นได้กระทำโดยไม่ขัดต่อหลักความซื่อสัตย์และความไว้วางใจหรือไม่ [50]

หลักสุจริตในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 และมาตรา 368 นั้น เป็นหลักสุจริตทั่วไป ซึ่งในทางยุโรปถือความซื่อสัตย์หรือความไว้วางใจเป็นสำคัญ อันเป็นกรณีตรงกันข้ามกับหลักเฉพาะเรื่องที่ถือการรู้หรือไม่รู้ถึงสิทธิ เพราะฉะนั้นหลักสุจริตทั่วไปจึงไม่ใช่ข้ออ้างที่จะไปบอกว่าได้ใช้สิทธิโดยสุจริตแล้ว มาตรา 5 นี้จึงไม่เกี่ยวกับข้อแก้ตัวว่าสุจริตหรือไม่ แต่เป็นข้อกฎหมายที่เป็นหลักให้ผู้พิพากษาที่จะพิจารณาว่า เมื่อมีสิทธิแล้วได้ใช้สิทธินั้นโดยสุจริตตามหลักความซื่อสัตย์และไว้วางใจหรือไม่ บทบัญญัติในเรื่องนี้เป็นเครื่องมือของระบบกฎหมายทางยุโรปโดยเฉพาะที่ให้อำนาจแก่ผู้พิพากษาเพื่อควบคุมการใช้สิทธิของบุคคล [51]

หลักนี้ในกฎหมายเยอรมันใช้ได้เป็น 3 แนวทาง คือ (1) ใช้เพื่อเสริมให้กฎหมายหรือสัญญาสมบูรณ์ขึ้น (2) ใช้ปรุงแต่งเรื่องให้สอดคล้องกับสถานะการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป (3) ใช้ไปในทางต่อสู้ขัดขวาง(Erkampfung) การกระทำอันไม่ชอบมาพากล(Unredlich) เช่นเรื่องทำนองการใช้สิทธิซึ่งมันมีแต่จะก่อให้เกิดเสียหายต่อผู้อื่น [52]

จะเห็นว่าหลักสุจริต มาตรา 5 ป.พ.พ. เป็นหลักกฎหมายยุติธรรม จึงเป็นบทกฎหมายที่ให้ดุลพินิจแก่ศาลที่จะใช้ดุลพินิจนั้นให้เกิดความยุติธรรมที่สุด ซึ่งบทกฎหมายยุติธรรมจะนำมาใช้ในเรื่องของข้อพิพาทที่ไม่มีบทกฎหมายจะมาปรับให้เกิดความยุติธรรมขึ้นได้ ในกรณีที่ศาลพบว่าฝ่ายใดไม่สุจริต ศาลสามารถปรับให้ฝ่ายนั้นแพ้ได้ในฐานะที่ไม่สุจริต เพราะฉะนั้นในเรื่องการใช้หลักสุจริตนี้จึงเป็นการนำบทกฎหมายยุติธรรม มาตรา 5 ซึ่งเป็นหลักทั่วไปที่เขียนให้ดุลพินิจแก่ศาลเป็นสิทธิเด็ดขาดในการใช้หลักสุจริตมาใช้เพื่อให้เกิดความยุติธรรม

---

[50] เรื่องเดียวกัน , หน้า .

[51] สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา,"รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1, ครั้งที่ 4-5/2526," 20 มิถุนายน 2526 ,หน้า 7.

[52] เรื่องเดียวกัน ,

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดยสรุปหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องในการตีความสัญญา มีดังนี้ คือ [53]

1. การที่จะมีการตีความสัญญา จะเกิดจากข้อกำหนดในสัญญานั้นไม่ชัดเจน มีความสงสัย มีความไม่กระจ่าง หรือมีความหมายเคลือบคลุม สามารถแปลความเป็นหลายนัย

2. การตีความการแสดงเจตนาให้เพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร (มาตรา 171)

3. การตีความสัญญาต้องคำนึงถึงความประสงค์ที่แท้จริงของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายในทางสุจริต (ดูมาตรา 171,มาตรา 368)

4. ในบางกรณีจำต้องคำนึงถึงประเพณีปฏิบัติ การประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างคู่สัญญารวมทั้งจารีตประเพณีในธุรกิจหรือกิจการในเรื่องนั้นๆ (ดูมาตรา 368)

5. การตีความนั้น ถ้าข้อความใดข้อความหนึ่งอาจตีความได้หลายนัย จะต้องตีความในทางที่จะทำให้มีผลใช้บังคับได้ยิ่งกว่าที่จะตีความเพื่อให้ไร้ผล ข้อนี้ขอให้ดูคำพิพากษาฎีกาที่ 806/2500

6. ในกรณีที่มีข้อสงสัยในการตีความ ให้ตีความในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายที่จะเป็นผู้เสียหายหรือเป็นคุณแก่ลูกหนี้ (ดูมาตรา 11)

7. การตีความสัญญานั้นจะต้องให้สอดคล้องและรองรับกับบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

8. การตีความนั้นต้องคำนึงถึงความชอบธรรมความยุติธรรมและเหตุผลที่แท้จริง

9. การตีความสัญญาต้องคำนึงถึงหลักในเรื่องการใช้สิทธิโดยสุจริตของคู่สัญญา (ดูมาตรา 5)

ในการตีความกฎหมายและสัญญาแพ่งโดยทั่วไปต้องตีความตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการตีความกฎหมายและสัญญาแพ่งโดยทั่วไปดังที่บัญญัติไว้ในบทบัญญัติมาตราต่างๆ ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น การที่จะค้นหาความหมายอันแท้จริงได้ต้องอาศัยเครื่องมือช่วยตีความกฎหมาย เครื่องมือช่วยตีความกฎหมายและสัญญานั้น ได้แก่

---

[53] ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล ,การตีความกฎหมายสัญญา และกรมธรรม์ประกันภัย พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2538) , หน้า 35.

1. ประวัติศาสตร์กฎหมายแต่ละฉบับ
2. บทนิยามศัพท์
3. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
4. หลักกฎหมายทั่วไปเกี่ยวกับการตีความ
5. ตัวบทในภาษาต่างประเทศ
6. กฎหมายเก่า
7. กฎหมายอื่น
8. กฎหมายต่างประเทศ[54]

ข้อแตกต่างระหว่างการตีความกฎหมายและการตีความสัญญา

การตีความกฎหมายกับการตีความสัญญาย่อมอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์เดียวกัน ทั้งนี้เพราะกฎหมายก็ดี สัญญาก็ดีย่อมทำขึ้นเพื่อความมุ่งหมายอันใดอันหนึ่ง ฉะนั้นถ้าตีความให้สมด้วยความมุ่งหมายอันนั้นแล้ว ก็จะตีความไปในทางที่เป็นผลสมตามเจตนาของผู้บัญญัติกฎหมาย หรือคู่สัญญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องสัญญา ซึ่งคู่สัญญาต่างทราบความประสงค์ของกันและกันดีแล้ว การที่ทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นแต่เพียงหลักฐานใช้ยันกันและกันเท่านั้น การตีความกฎหมายและการตีความสัญญามีลักษณะการตีความที่คล้ายกันกล่าวคือ ใช้หลักเกณฑ์ในการตีความเช่นเดียวกัน กล่าวคือ การตีความสัญญายังต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายที่เกี่ยวกับสัญญานั้นด้วย เช่นเดียวกันกับการตีความกฎหมายที่จะต้องพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายเช่นกัน แต่การตีความสัญญานั้นแตกต่างจากการตีความกฎหมายตรงที่การตีความสัญญาต้องพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายในขณะทำสัญญาเป็นสำคัญ ดังนั้น การตีความสัญญาศาลย่อมตีความได้กว้างขวางมากกว่าการตีความกฎหมาย[55] นอกจากนั้นในการตีความข้อยกเว้นของกฎหมายและการตีความข้อยกเว้นของสัญญานั้นแตกต่างกัน กล่าวคือ การตีความข้อยกเว้นของ

---

[54] ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, การตีความกฎหมาย พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2523), หน้า 179.

[55] หยุด แสงอุทัย, "หมายเหตุท้ายคำพิพากษาฎีกาที่ 76/2496" คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2496 , หน้า 77.

กฎหมายจะต้องตีความโดยเคร่งครัด แต่ข้อยกเว้นของสัญญานั้น แม้ว่าจะใช้หลักเกณฑ์การตีความโดยเคร่งครัดเช่นเดียวกับการตีคววมข้อยกเว้นของกฎหมายก็ตาม แต่การตีความข้อยกเว้นของสัญญาคงต้องพิจารณาถึงเจตนาของคู่สัญญาและเหตุผลอื่นประกอบในการตีความสัญญาด้วย

หลักการตีความสัญญาประกันภัย

สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาอยู่ในบรรพ 3 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นเอกเทศสัญญา สัญญาประกันภัยเกิดขึ้นจากการแสดงเจตนาของบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป โดยฝ่ายหนึ่งทำคำเสนอ อีกฝ่ายหนึ่งทำคำสนอง เมื่อคำเสนอและคำสนองถูกต้องตรงกันก็เกิดเป็นสัญญาผูกพันคู่สัญญาให้ต้องปฏิบัติตาม แต่ในการปฏิบัติตามสัญญานั้น หากข้อกฎหมาย ข้อสัญญาหรือเงื่อนไขกรมธรรม์ประกันภัยชัดแจ้งอยู่แล้ว ย่อมไม่มีความจำเป็นต้องตีความข้อกฎหมาย ข้อสัญญาหรือเงื่อนไขกรมธรรม์ประกันภัยแต่อย่างใด แต่หากว่ากฎหมาย ข้อความในสัญญาหรือกรมธรรม์ประกันภัยบางข้อหรือทั้งหมดไม่ชัดแจ้ง ความจำเป็นในการตีความสัญญาหรือกรมธรรม์ประกันภัยย่อมเกิดขึ้นอย่างแน่นอน เพราะหากไม่มีการตีความแล้ว การปฏิบัติตามข้อสัญญาย่อมไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของคู่สัญญาที่ได้แสดงเจตนาไว้ในเบื้องต้น

ผู้เขียนจะขอแยกพิจารณาหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการตีความกฎหมายและสัญญาประกันภัยออกเป็น 3 กรณี ดังนี้ 1. การตีความการแสดงเจตนาของคู่สัญญาประกันภัย 2. การตีความสัญญาประกันภัย 3. การตีความข้อยกเว้นความรับผิด

1. การตีความการแสดงเจตนาของคู่สัญญาประกันภัย

การตีความการแสดงเจตนาของผู้รับประกันภัยและผู้เอาประกันภัย ต้องพิจารณาถึงเจตนาของผู้รับประกันภัยและผู้เอาประกันภัยที่ได้แสดงออกในการทำนิติกรรม โดยมุ่งค้นหาความ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มุ่งหมายเจตนาที่แท้จริงของคู่สัญญาประกันภัยที่ทำนิติกรรม ซึ่งการตีความแสดงเจตนาของคู่สัญญาจะนำบทบัญญัติมาตรา 171 มาใช้เป็นหลักในการตีความการแสดงเจตนา[56]

ในการแสวงหาเจตนารมณ์ของคู่สัญญานั้น โดยปกติจะหาจากตัวสัญญานั้นถ้าทำได้ แต่ถ้าหากทำไม่ได้ก็ต้องหาเจตนารมณ์จากทางอื่น ซึ่งต้องถือว่าเป็นปัญหาข้อเท็จจริง เมื่อได้ข้อเท็จจริงมาเป็นประการใดแล้ว จึงจะปรับเข้ากับการตีความนั้น การปรับข้อเท็จจริงเข้ากับการตีความถือว่าเป็นข้อกฎหมาย แต่พึงสังเกตว่าในการตีความสัญญาประกันภัยนั้น คู่ความจะแสวงหาเจตนารมณ์ของคู่สัญญา โดยจะหาจากตัวกรมธรรม์ประกันภัยนั้นเอง

2. การตีความสัญญาประกันภัย

สัญญาประกันภัยเป็นนิติกรรมอย่างหนึ่งเกิดขึ้นจากการแสดงเจตนา ในกรณีที่ข้อความในสัญญาเคลือบคลุม ก็จะต้องมีการแสวงหาเจตนารมณ์ที่แท้จริงของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายดังที่ได้กล่าวมาแล้ว บทบัญญัติมาตรา 171 เป็นหลักการตีความการแสดงเจตนาซึ่งได้บัญญัติไว้ในบททั่วไปของการแสดงเจตนาทุกประเภทในกฎหมายที่ผู้ตีความจะต้องค้นหาเจตนาที่แท้จริง ส่วนการตีความสัญญาตามมาตรา 368 [57] จะต้องตีความไปตามประสงค์ในทางสุจริตโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย จะถือแต่เพียงเจตนาอันแท้จริงของฝ่ายใดแต่ฝ่ายเดียวไม่ได้ ต้องตีความไปโดยถือหลักความเข้าใจทั้งสองฝ่ายในเจตนาของกันและกันด้วย โดยต้องตีความไปตามประสงค์โดยสุจริตอันคู่กรณีพึงคาดหมายได้จากกันและกัน สำหรับในกรณีที่มีประเพณีปฏิบัติกันเป็นปกติอยู่อย่างไรก็ย่อมเป็นที่คาดหมายได้ว่า คู่สัญญาย่อมทำสัญญากันโดยยึดถือประเพณีนั้นเป็นหลักด้วย[58] เมื่อสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาอยู่ในบรรพ 3 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยเอกเทศสัญญา ดังนั้น

---

[56] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 171 "ในการตีความการแสดงเจตนานั้นให้เพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร"

[57] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 368 "สัญญานั้น ท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริต โดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย"

[58] จิตติ ติงศภัทิย์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้, หน้า 40.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การตีความสัญญาประกันภัยจึงต้องใช้หลักการตีความสัญญาตามมาตรา 368 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาใช้ในการตีความสัญญาประกันภัยเช่นเดียวกับการตีความสัญญาแพ่งทั่วไป

1) การตีความสัญญาประกันภัยไปตามความประสงค์ในทางสุจริต

การตีความสัญญาแพ่งโดยทั่วไปนั้นต้องตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริตของคู่สัญญาตามที่มาตรา 368 ป.พ.พ.ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงต้องใช้หลักการตีความตามมาตรา 368 นี้ อีกทั้งสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องการความสุจริตอย่างยิ่ง กล่าวคือคู่สัญญาประกันภัยมีความเชื่อถือและไว้วางใจซึ่งกันและกันนั่นเอง การตีความควรต้องคำนึงถึงความสุจริตที่คู่กรณีพึงคาดหมายได้จากกันและกัน เช่น สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน การที่ผู้รับประกันภัยสร้างเงื่อนไขที่จะปฏิเสธความรับผิดโดยไม่มีเหตุอันควรนั้นแสดงให้เห็นถึงความไม่สุจริต การตีความสัญญาประกันภัยจึงต้องตีความโดยคำนึงถึงความสุจริตที่คู่กรณีพึงคาดหมายได้จากกันและกันด้วย โดยควรพิจารณาถึงความคาดหมายที่ผู้เอาประกันภัยคาดหมายว่าจะได้รับความคุ้มครองตามสัญญาประกันภัย โดยที่ความคาดหมายนั้นเป็นความคาดหมายที่มีเหตุผล มาประกอบการค้นหาความหมายถ้อยคำในสัญญาประกันภัย ที่ผู้เอาประกันภัยคาดหมายว่าจะได้รับความคุ้มครอง ((Although courts have long followed the basic precept that they would look to the words of the contract to find the meaning which the parties expected from them, they have also applied the doctrine of the adhesion contract to insurance polices , holding that in view of the disparate bargaining status of the parties we must ascertain that meaning of the contract which the insured would reasonably expect.) [59]

เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 621/2527 เงื่อนไขกรมธรรม์ประกันภัยว่า ผู้เอาประกันภัยจะต้องไม่ตกลงยินยอม เสนอ หรือให้สัญญาว่าจะชดใช้ค่าเสียหายให้แก่บุคคล โดยไม่ได้รับความยินยอมจากบริษัท และที่ว่าการประกันภัยไม่คุ้มครองความรับผิดอันยอมรับตามสัญญา ซึ่งความรับ

---

[59] William F. Young, Cases and materials on the Law of Insurance (Mineola,N.Y. : The Foundation Press,Inc.,1971),1971), 89.

ผิดนั้นจะไม่เกิดขึ้น หากปราศจากสัญญานั้น เป็นการป้องกันมิให้ผู้เอาประกันภัยไปตกลงชดใช้ค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนให้แก่บุคคลภายนอก ในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยเป็นฝ่ายถูกเท่านั้น แต่กรณีเป็นฝ่ายผิดจะเอาเงื่อนไขดังกล่าวมาใช้บังคับไม่ได้ เพราะถึงจะเป็นอย่างไรผู้รับประกันภัยก็จะต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนอย่างแน่นอนอยู่แล้ว

2) การตีความสัญญาประกันภัยโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณี

การตีความสัญญาประกันภัยนั้น ตามปกติไม่จำต้องคำนึงถึงแต่เฉพาะถ้อยคำตามตัวอักษรที่ได้ปรากฏอยู่ในสัญญาเท่านั้น โดยทั่วไปแล้ว ควรจักต้องคำนึงถึงความประสงค์ของคู่สัญญาในทางสุจริตดังที่กล่าว นอกจากนี้ยังจะต้องคำนึงถึงวิธีที่คู่สัญญาเคยปฏิบัติต่อกันและกันมาที่เรียกว่า "ปกติประเพณี" อีกด้วย [60] อย่างไรก็ดี ปกติประเพณีที่จะนำมาพิเคราะห์ประกอบการตีความในสัญญานี้ หมายถึง ประเพณีที่ถือปฏิบัติเป็นปกติต่อเนื่องกันและเป็นประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับข้อสัญญานั้น เป็นประเพณีที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายรู้ดี เป็นประเพณีแน่นอน เป็นแบบอย่างเดียวกัน ทั้งชอบด้วยเหตุผลอันสมควรและต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย[61]

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการตีความในสัญญาประกันภัยจะต้องตีความโดยเพ่งเล็งถึงเจตนาของคู่สัญญาทุกฝ่ายที่ตกลงร่วมกันว่ามีความประสงค์เช่นไร ทั้งนี้ปกติก็พิจารณาจากข้อความในสัญญานั้นเอง แต่ในบางกรณีคู่สัญญาไม่ได้ระบุข้อตกลงทุกข้อทุกประเด็นที่ตั้งใจจะให้ผูกพันซึ่งกันและกันลงไว้ในสัญญาทั้งหมด เพราะข้อตกลงบางอย่างอาจเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติกันเป็นปกติ และคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายรู้และเข้าใจดีอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องพูดหรือเขียนไว้ในสัญญาอีกก็ได้ เป็นที่เข้าใจกันดีว่าคู่สัญญาตั้งใจจะให้ข้อตกลงอันเป็นปกติประเพณีที่ละไว้นั้น เป็นส่วนหนึ่งแห่งหนังสือสัญญา และบังคับได้ด้วย ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3622/2528

---

[60] หยุด แสงอุทัย, "หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 76/2496," คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2496 , หน้า 83-84.

[61] ประมุข สวัสดิ์มงคล, "คำพิพากษาศาลฎีกาและหมายเหตุ," บทบัณฑิตย์ 21 : 517-524.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3622/2528 โจทก์เอาประกันภัยรถยนต์ไว้แก่จำเลย และได้เอาประกันภัยอุบัติเหตุส่วนบุคคลผู้ขับขี่ไม่ระบุนามไว้ด้วย โดยมีเงื่อนไขว่าจะใช้บังคับเฉพาะเมื่อผู้ขับขี่ที่ได้รับอนุญาตจากผู้เอาประกันภัยที่ระบุชื่อไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย ได้รับอุบัติเหตุ ในขณะที่กำลังขับขี่หรือกำลังขึ้นหรือลงจากรถยนต์ ที่ระบุไว้ในกรมธรรม์ประกันภัยเท่านั้น ปรากฏว่าระหว่างอายุสัญญา พ.ผู้ขับขี่รถยนต์ของโจทก์ได้ขับรถยนต์ จะไปส่งของที่กรุงเทพมหานคร โดยระหว่างทางได้ถูกคนร้ายชิงเอารถยนต์ไป และคนร้ายได้ฆ่าพ.ถึงแก่ความตาย เนื่องมาจากคนร้ายมีเจตนาลักรถยนต์ของโจทก์ พบศพอยู่ห่างถนนที่เกิดเหตุประมาณ 7 เส้น ดังนี้ เห็นได้ว่าเหตุที่เกิดขึ้นกับ พ.เป็นผลโดยตรง หรือเนื่องมาจากการชิงทรัพย์นั่นเองและได้เกิดขึ้นขณะ พ.กำลังขับขี่รถยนต์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นอุบัติเหตุตามกรมธรรม์ประกันภัย

3. การตีความข้อยกเว้นความรับผิดในกรมธรรม์ประกันภัย

บทบัญญัติที่ยกเว้นความรับผิดของผู้รับประกันภัยต้องตีความโดยเคร่งครัด ศาลต้องยึดหลักกฎหมายความยุติธรรมมาจากหลักสุภาษิตกฎหมายคือ "Exceptio est strictissimae interpretationis หมายความว่า เมื่อมีบทกฎหมายเป็นข้อยกเว้นของข้อบังคับทั่วไป จะขยายความข้อยกเว้นออกไม่ได้ จะต้องตีความโดยเคร่งครัด และจำต้องกลับมาหาหลักทั่วไปทุกๆ คราว ที่กรณีไม่ตรงกับข้อยกเว้นนั้น [62] ประกอบกับศาลต้องวินิจฉัยให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายให้มากที่สุด โดยคำนึงถึงความยุติธรรมของสังคมประกอบด้วยอย่างสมเหตุสมผล[63] โดยทั่วไปการตีความข้อยกเว้นจะต้องตีความโดยเคร่งครัด เหตุที่ต้องตีความข้อยกเว้นอย่างเคร่งครัด เพราะกำเนิดข้อยกเว้นนั้น เดิมทีเดียวก็แตกเป็นหลักน้อย ๆ มาจากหลักใหญ่ ๆ นั้นเอง การที่กฎหมายวางหลักสิ่งใดไว้เป็นสามัญทั่ว ๆ ไปนั้น ไม่สามารถบังคับครอบงำเหตุการณ์มิให้เกิดมีแปลกใหม่ขึ้นได้ ส่วนเล็กส่วนน้อยที่อยู่นอกหลักทั่วไปนี้เอง ได้ถูกนำมาตั้งเป็นข้อยกเว้นขึ้น เพราะฉะนั้นจึงไม่น่าจะแปลความให้ใหญ่ยิ่งไปกว่าปฐมเหตุ มิฉะนั้นถ้าแปลความมากเกินไปก็จะทำลายเสียความหนักแน่นแห่งหลักซึ่งเป็นประธานอยู่แต่เดิม และข้อยกเว้นก็จะกลายเป็นไม่ใช่ข้อยกเว้น [64] ประกอบกับมีแนวคำพิพากษาศาล

---

[62] เอช เอกูต์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, หน้า 198-199.

[63] ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล, การตีความกฎหมายสัญญาและกรมธรรม์ประกันภัย, หน้า 56.

[64] ขุนประเสริฐ ศุภมาลา, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, หน้า 158.

ฎีกาที่ 736/2525 "ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 879 ซึ่งบัญญัติว่า "ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดในเมื่อความวินาศภัยหรือเหตุอื่นซึ่งได้ระบุไว้ในสัญญานั้นได้เกิดขึ้นเพราะความทุจริตหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ฯลฯ " นั้น เป็นบทบัญญัติเคร่งครัดหมายถึงความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยหรือของผู้รับประโยชน์เท่านั้น แต่ข้อเท็จจริงในคดีนี้ปรากฏว่าจำเลยที่ 2 เป็นผู้เอาประกันภัยและมิได้เป็นผู้ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง จำเลยร่วมผู้รับประกันภัยจึงไม่พ้นความรับผิด " จากแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 736/2525 ได้วินิจฉัยไว้เช่นนี้ จะเห็นว่าศาลได้วางหลักเกณฑ์ในการตีความข้อยกเว้นความรับผิดของผู้รับประกันภัยต้องตีความโดยเคร่งครัด ดังนั้นบทบัญญัติที่ยกเว้นความรับผิดของผู้รับประกันภัยต้องตีความโดยเคร่งครัด อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าข้อยกเว้นในสัญญาประกันภัยนั้นจะปรากฏอยู่ในกรมธรรม์ประกันภัย โดยมีการกำหนดเงื่อนไขข้อยกเว้นความรับผิดไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย โดยแบ่งออกเป็นเงื่อนไขข้อยกเว้นความรับผิดที่ต้องปฏิบัติก่อนความรับผิดเกิดขึ้น และเงื่อนไขข้อยกเว้นความรับผิดที่ต้องปฏิบัติภายหลังจากที่ความรับผิดเกิดขึ้นแล้ว สำหรับเงื่อนไขข้อยกเว้นความรับผิดที่กำหนดให้ต้องปฏิบัติก่อนความรับผิดเกิดขึ้นนั้น จะเห็นว่าข้อยกเว้นดังกล่าวทำให้ผู้รับประกันภัยหลุดพ้นจากความรับผิด จะต้องตีความข้อยกเว้นดังกล่าวนี้โดยเคร่งครัดตามหลักทั่วไปของการตีความข้อยกเว้น แต่กรณีที่ความรับผิดเกิดขึ้นแล้ว แล้วมีการกำหนดเงื่อนไขยกเว้นความรับผิดที่ให้ผู้เอาประกันภัยมีหน้าที่ต้องปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ไม่ได้ทำให้ผู้รับประกันภัยหลุดพ้นจากความรับผิดตามสัญญาประกันภัย เป็นแต่เพียงข้อกำหนดว่าผู้เอาประกันภัยมีหน้าที่จะต้องทำอย่างหนึ่งอย่างใดก่อนการที่ผู้เอาประกันภัยไม่ปฏิบัติตาม ทำให้ผู้รับประกันภัยเกิดความเสียหายนั้น ผู้รับประกันภัยควรใช้สิทธิเรียกร้องต่อผู้เอาประกันภัยที่ทำให้ตนเสียหายนั้นได้ แต่ไม่ใช่เป็นเหตุให้ผู้รับประกันภัยหลุดพ้นจากความรับผิดตามสัญญาประกันภัย ดังนั้นการตีความเงื่อนไขข้อยกเว้นความรับผิดตามสัญญาประกันภัย เมื่อผู้รับประกันภัยเป็นผู้กำหนดข้อยกเว้นความรับผิดแต่เพียงฝ่ายเดียว ถ้าเงื่อนไขข้อยกเว้นความรับผิดเคลือบคลุมก็ควรให้ประโยชน์แก่ผู้เอาประกันภัย ต้องตีความในทางความเข้าใจของผู้เอาประกันภัยว่าเข้าใจอย่างไร เพราะฝ่ายผู้รับประกันภัยได้เปรียบกว่า

อย่างไรก็ตามการตีความเงื่อนไขข้อยกเว้นความรับผิดของผู้รับประกันภัยนั้น ศาลควรตีความโดยยึดหลักกฎหมายความยุติธรรม และวินิจฉัยให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย ไม่ตีความเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด แต่ต้องตีความโดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายประกันภัย เจตนา

รมณ์ของคู่สัญญา และเหตุผลทางสังคมประกอบการพิจารณาตีความสัญญาประกันภัยด้วย ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 736/2525 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 879 ซึ่งบัญญัติว่า "ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดในเมื่อความวินาศภัยหรือเหตุอื่นซึ่งได้ระบุไว้ในสัญญานั้นได้เกิดขึ้นเพราะความทุจริตหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ฯลฯ " นั้นเป็นบทบัญญัติเคร่งครัดหมายถึงความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยหรือของผู้รับประโยชน์เท่านั้น แต่ข้อเท็จจริงในคดีนี้ปรากฏว่าจำเลยที่ 2 เป็นผู้เอาประกันภัยและมิได้เป็นผู้ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง จำเลยร่วมผู้รับประกันภัยจึงไม่พ้นความรับผิด

จากแนวคำพิพากษาฎีกาที่ได้วินิจฉัยไว้ ศาลก็ได้ยึดหลักกฎหมายความยุติธรรม และวินิจฉัยให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายให้มากที่สุด โดยคำนึงถึงความยุติธรรมของสังคมประกอบด้วยอย่างสมเหตุสมผล[65]

โดยสรุปแล้วจะเห็นว่าการตีความสัญญาประกันภัยต้องนำหลักการตีความสัญญาแพ่งโดยทั่วไปมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาที่ต้องเพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร (มาตรา 171) , หลักการตีความสัญญาต้องคำนึงถึงความประสงค์ที่แท้จริงของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายในทางสุจริต ต้องคำนึงถึงปกติประเพณี (ดูมาตรา 368), หลักการตีความในกรณีข้อความใดข้อความหนึ่งอาจตีความได้หลายนัย จะต้องตีความในทางที่จะทำให้มีผลใช้บังคับได้ยิ่งกว่าที่จะตีความเพื่อให้ไร้ผล , หลักการตีความในกรณีที่มีข้อสงสัยในการตีความให้ตีความในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายที่จะเป็นผู้เสียหายหรือเป็นคุณแก่ลูกหนี้ (ดูมาตรา 11) และการตีความสัญญาประกันภัยต้องคำนึงถึงหลักในเรื่องการใช้สิทธิโดยสุจริตของคู่สัญญา สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาแพ่งประเภทหนึ่ง ดังนั้นการตีความสัญญาประกันภัยจะต้องนำหลักเกณฑ์การตีความสัญญาแพ่งโดยทั่วไปมาใช้ในการตีความสัญญาประกันภัยด้วย

นอกจากหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการตีความสัญญาตาม ป.พ.พ. แล้ว ในการตีความสัญญาประกันภัยนั้น ในกรณีที่กรมธรรม์ประกันภัยคลุมเครือต้องตีความให้เป็นผลร้ายต่อฝ่ายผู้รับประกันภัยและเป็นคุณแก่ผู้เอาประกันภัย (Contra proferentem) เพราะการที่ผู้รับประกันภัยยกข้อต่อสู้เพื่อปฏิเสธ

---

[65] ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล, การตีความกฎหมาย สัญญาและกรมธรรม์ประกันภัย, หน้า 56.

ความรับผิดในกรณีที่ข้อสัญญาในกรมธรรม์ประกันภัยคลุมเครือ การปฏิเสธความรับผิดของผู้รับประกันภัยเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต อีกทั้งคู่สัญญามีสภาพในการต่อรองที่ไม่เท่าเทียมกันในการทำสัญญาประกันภัย กล่าวคือผู้รับประกันภัยเป็นผู้กำหนดข้อความของกรมธรรม์ประกันภัยโดยที่ผู้เอาประกันภัยไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดด้วย เมื่อผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดข้อสัญญาในกรมธรรม์ประกันภัยจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ จึงต้องตีความให้ผลร้ายที่สุดแก่ผู้ใช้ข้อความนั้น (Contra proferentem) เพราะผู้รับประกันภัยเป็นผู้กำหนดย่อมต้องกำหนดในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองอยู่แล้ว สอดคล้องกับหลักที่ว่า "ผู้เขียนย่อมไม่ต้องการมากไปกว่าที่เขียนไว้" [66]

ผู้มีหน้าที่ตีความ

เมื่อกฎหมายประกันภัยและกรมธรรม์ประกันภัยมีข้อความเป็นที่สงสัยไม่ชัดเจน จึงต้องตีความกฎหมายเพื่อค้นหาความหมายของกฎหมายนั้นก่อนที่จะนำกฎหมายนั้นไปใช้ ผู้มีหน้าที่ในการตีความกฎหมายประกันภัยและกรมธรรม์ประกันภัยมีดังนี้

1. **ศาลยุติธรรม**

เมื่อมีข้อพิพาทขึ้นสู่ศาลศาลยุติธรรมมีหน้าที่ในการตีความกฎหมาย "หน้าที่ในการตีความกฎหมายของศาล ทำให้ผู้พิพากษาจำเป็นต้องค้นหาความหมายของถ้อยคำในตัวบทกฎหมายและค้นหาเจตนารมณ์ที่ซ่อนอยู่ในตัวบทกฎหมาย ซึ่งไม่เพียงแต่จะต้องศึกษาถึงความมุ่งหมายของกฎหมายในขณะที่มีการร่างกฎหมาย(the legislator's mind) แต่จะต้องศึกษาถึงความมุ่งหมายของกฎหมายในปัจจุบันด้วย" [67] " เพราะเป็นภาระหน้าที่ในการช่วยปรุงแต่งกฎหมายให้บริบูรณ์ เหมาะสมกับสภาวะการณ์ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้กฎหมายมีชีวิตชีวาและเจริญเติบโต ทำให้ผู้พิพากษาเป็นเสมือนหนึ่งผู้แปลความหมายของกฎหมายและคำสั่งต่างๆเพื่อชุมชน ผู้พิพากษาจะต้องทำหน้าที่อุดช่องว่างให้สมบูรณ์ ทำความไม่แน่นอนให้แน่นอนและถูกต้อง ตลอดจนเป็นผู้ประสานผลที่

---

[66] จิตติ ติงศภัทย์, หมายเหตุท้ายคำพิพากษาฎีกาที่ 1806/2500.

[67] วิชา มหาคุณ , ศาลยุติธรรมและการพิพากษาคดี พิมพ์ครั้งที่ 1 , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน , 2536), หน้า 12.

เกิดขึ้นด้วยความยุติธรรม "[68] ดังที่ลอร์ด เดนนิ่ง ได้กล่าวไว้ว่า " ผู้พิพากษาควรถามตัวเองว่า ถ้าผู้ร่างกฎหมายพบว่าผ้าผืนหนึ่งมีรอยย่นยับ เขาจะรีดผ้าผืนนั้นให้เรียบร้อยหรือไม่ ผู้พิพากษาควรทำในสิ่งที่ผู้ร่างกฎหมายควรกระทำ เมื่อพบว่าบทกฎหมายมีข้อบกพร่อง ผู้พิพากษาไม่ต้องถึงกับเปลี่ยนเนื้อผ้า แต่สิ่งที่สามารถทำได้และควรทำคือการรีดรอยย่นยับบนพื้นผ้าให้เรียบร้อย" [69] " (Put into homely metaphor it is this : A judge should ask himself the question : if the makers of the Act had themselves come across this rack in the texture of it , how would they have straightened it out ? He must not alter the material of which it is woven , but he can and should iron out the creases.)" [70]

ศาลจึงมีหน้าที่ชี้ขาดในการตีความกฎหมายประกันภัยและสัญญาประกันภัย ศาลจะต้อง "ให้ความหมาย" ต่อบทบัญญัติของกฎหมายทุกประเภท ทุกครั้งไป[71] โดยพิจารณาข้อเท็จจริงจากคำพยาน เมื่อฟังข้อเท็จจริงได้แล้ว ศาลต้องนำกฎหมายมาปรับใช้แก่ข้อเท็จจริงที่รับฟังได้นั้น ดังนั้น เมื่อกฎหมายนั้นมีข้อความเป็นที่สงสัยไม่ชัดเจน ศาลต้องตีความกฎหมายนั้นก่อนที่จะนำกฎหมายนั้นมาปรับใช้แก่ข้อเท็จจริง และยิ่งในกรณีไม่มีบทกฎหมายใดในเรื่องนั้นอยู่ ศาลจะปฏิเสธไม่ตัดสินคดีไม่ได้[72] ดังนั้น ในการตีความกฎหมายเพื่อใช้กับคดี ศาลได้สร้างกฎเกณฑ์แห่งกฎหมาย 2 ระดับ คือ

---

[68] วิชา มหาคุณ , ศาลยุติธรรมและการพิพากษาคดี , หน้า 13.

[69] ลอร์ดเดนนิ่ง , หลักการตีความเอกสาร , แปลโดยณรงค์ วิทยไพศาล (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรสาสน์ , 2535) , หน้า 13.

[70] Lord Denning , The Discipline of Law (London : Butterworths , 1979) , pp.13.

[71] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม 3, หน้า 141.

[72] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 134 "ไม่ว่ากรณีใด ๆ ห้ามมิให้ศาลที่รับฟ้องคดีไว้ปฏิเสธไม่ยอมพิพากษา หรือมีคำสั่งชี้ขาดคดี โดยอ้างว่าไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่จะใช้บังคับแก่คดีหรือว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่จะใช้บังคับนั้นเคลือบคลุมหรือไม่บริบูรณ์"

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1) กฎเกณฑ์แห่งกฎหมายที่เป็นความหมายของบทบัญญัติที่จะใช้บังคับกับคดี ซึ่งมีลักษณะทั่วไปไม่จำกัดบุคคล

2) คำพิพากษาซึ่งเป็นกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายที่ใช้บังคับแก่คู่ความ

ความสัมพันธ์ของการให้ความหมายกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ถูกตีความ และคำพิพากษาเฉพาะเรื่องนี้เอง ถ้าเกิดซ้ำ ๆ กันเรื่อย ๆ ในเรื่องเดียวกัน เรียกว่า "บรรทัดฐาน" คำพิพากษา ซึ่งเป็นที่มาสำคัญของกฎหมายที่ใช้อยู่จริง แม้ประเทศไทยจะเป็นระบบกฎหมายที่ใช้ประมวล ไม่มีกฎเกณฑ์ว่าศาลต้องยึดกฎหมายที่เกิดจากบรรทัดฐานของตนเอง อย่างไรก็ตาม ศาลก็ยังมักยึดบรรทัดฐานอยู่ แม้จะไม่เคร่งครัดเท่าสกุลกฎหมายคอมมอนลอว์ เพราะศาลสามารถแก้หรือกลับบรรทัดฐานได้ตลอดเวลา[73]

2. เจ้าพนักงาน

เจ้าพนักงานในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายให้วินิจฉัยให้เป็นที่สุดก่อนที่จะไปใช้สิทธิทางศาลได้ เช่น กรณีเรื่องเกี่ยวกับภาษีอากร ซึ่งจะต้องผ่านการวินิจฉัยจากเจ้าพนักงานก่อนจึงจะไปใช้สิทธิทางศาล การตีความของเจ้าพนักงานกรมการประกันภัยนี้ไม่มีผลเด็ดขาดชี้ขาดตีความให้เป็นผลได้ การตีความของเจ้าพนักงานกรมการประกันภัยเป็นแต่เพียงความเห็นเท่านั้น แต่ถ้ากรณีมีประกาศกรมการประกันภัยออกมาให้ตีความไปในทางเดียวกัน เห็นว่าก็ไม่มีผลเด็ดขาดแต่อาจเป็นแนวทางในการพิจารณาการตีความของศาลได้

3. อนุญาโตตุลาการ

ในกรณีมีการตั้งอนุญาโตตุลาการ การชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีจะชี้ขาดข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการ ดังนั้นอนุญาโตตุลาการจึงเป็นผู้ตีความกฎหมายและสัญญาประกันภัยเมื่อต้องทำการชี้ขาดข้อพิพาท

4.นักนิติศาสตร์ นักนิติศาสตร์ตีความกฎหมายเพื่อค้นหาความหมายของกฎหมายเพื่อนำไปใช้ในทางวิชาการในการเขียนบทความหรือตำรากฎหมาย เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ใช้กฎหมายได้นำหลักเกณฑ์จากตำราบทความนั้นไปใช้

---

[73] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม 3, หน้า 142.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลของการตีความในกฎหมาย

การตีความกฎหมายจะได้ผล 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ความหมายที่หยั่งทราบ กว้างกว่าถ้อยคำที่เข้าใจกันอยู่ตามธรรมดาเรียกกันว่า "การตีความโดยขยายความ" (extensive interpretation)

2. ความหมายที่หยั่งทราบแคบกว่าถ้อยคำที่เข้าใจกันอยู่ตามธรรมดา ซึ่งเรียกกันว่า "การตีความโดยจำกัดความ" (restrictive interpretation)

3. ความหมายที่หยั่งทราบเท่ากับถ้อยคำที่เข้าใจกันอยู่ตามธรรมดา[74]

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

[74] หยุด แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, หน้า 155 .